

PRAEFATIO

This book is intended for use after finishing the wonderful *Lingua Latina: Familia Romana*. The goal is to provide a marginal note or picture for every word that isn't in *FR*. Even if a word is glossed in one chapter, it will be glossed again at least once in each subsequent chapter it is found in. The back of the book also contains a lexicon including every marginal note.

Exodus (and the Vulgate as a whole) has the advantage of being relatively simple Latin, and the broad outline of the story is familiar to many, but it's still got a number of delightful oddities unknown to most (e.g, the inn scene in Cap. IV).

The main text is the Book of Exodus as pulled from www.latinlibrary.com, run through the Macronizer (<http://alatius.com/macronizer/>), and proofread by me.

This book is currently under construction (I'll publish a hard copy upon completion), so please let me know if you've found it useful or if encounter any issues. I especially would appreciate feedback on any marginal notes you find unhelpful or in need of correction:

email: keegan@twinoaks.org

twitter: @shcromlet

Capitulum Primum

germināre: emittere germina
(ea quae ex herbīs veniunt:
semen, fructus, cēt.)

quasi germinantēs: non vero
germinantēs (quia hominēs
non germinant) sed vidērī
aliquō modō germināre

multiplicāre: multum facere;

^{augēre}

rōborāre: virēs dāre

sapienter (adv) < sapiēns

opprimere: efficere ut aliquis

surgere nōn possit

ingruere: cum vi accedere

⁷[In Aegyptō] fīlī Iṣrāēl crēvērunt, et qua-
si germinantēs multiplicatī sunt: ac rōboratī
nimis, implēvērunt terram.

⁸Surrēxit intereā rēx novus super Aēgyptū,
quī ignōrābat Ioseph. ⁹Et ait ad popu-
lum suum: “Ecce, populus filiōrum Iṣrāēl
multus, et fortior nōbīs est. ¹⁰Venīte, sapien-
ter opprimāmus eum, nē forte multiplicētur:
et sī ingruerit contrā nōs bellum, addātur ini-
mīcīs nostrīs, expugnātisque nōbīs ēgrediātur
dē terrā.”

tabernaculum, -ī (n)

later, lateris (m)

¹¹Præposuit itaque eīs magistrōs operum, ut affligerent eōs oneribus: ædificaveruntquē urbēs tabernaculōrum Pharaōnī, Phithom et Ramessēs. ¹²Quantōque opprimēbant eōs, tantō magis multiplicābantur, et crēscēbant: ¹³ōderantque filiōs Isrāēl Ægyptiī, et afflīgēbant illūdentēs eīs, ¹⁴atque ad amāritūdinem perdūcēbant vītam eōrum operibus dūrīs lutī et lateris, omnīque famulātū, quō in terræ operibus premēbantur. ¹⁵Dixit autem rēx Ægyptī obstetrīcibus Hebræōrum, quārum ūna vocābātur Sephora, altera Phua, ¹⁶præcipiēns eīs: “Quandō obstetrīcābitis Hebræās, et partus tempus advēnerit: sī masculus fuerit, interficite eum: sī fēmina, reservātē.”

praeposuit eīs magistrōs
operum: dedit magistrīs
potestatem super opera
filiōrum Isrāēl
onus, oneris (n): res quam
difficile est portare vel agere.
e.g: saccus lapidibus plenus,
labor difficilis

illūdere: deridēre

amāritūdo, -inis (f)
< amārus/a/um ↔ dulcis, -e
per-dūcere: trahere
lutum, -ī (n): terra humida
famulātūs, -ūs (m):
servitus; conditiō servōrum
obstetrix, -īcis (f): femina
quae iuvat feminam gravidam
parere

præcipere: imperāre

partus, -ūs (m): actus
pariendi

reservāre: servāre, conservāre

¹⁷Timuērunt autem obstetrīcēs Deum, et nōn fēcērunt iuxtā præceptum rēgis Ægyptī, sed cōservābant marēs. ¹⁸Quibus ad sē accersītis, rēx ait: “Quidnam est hoc quod facere voluistis, ut puerōs servārētis?”

præceptum, -ī: quod
præcipitur
nōn fēcērunt iuxtā
præceptum regis: non
parent præceptō rēgis
cōservāre: servāre
mas, maris (m): homo (vel
animal) masculinus

¹⁹Quæ respondērunt: “Nōn sunt Hebreæ sicut Ægyptiæ mulierēs: ipsæ enim obstetri-cāndī habent scientiam, et priusquam veniāmus ad eās, pariunt.”

scientia, -ae (f): id quod
scītur

²⁰Bene ergō fēcit Deus obstetrīcibus: et crēvit populus, cōfortātusque est nimis. ²¹Et quia timuērunt obstetrīcēs Deum, ædificāvit eīs domōs. ²²Præcēpit ergō Pharaō omni populō suō, dīcēns: “Quidquid masculinī sexūs

cōfortāre: fortem facere,
consolāri

---

nātum fuerit, in flūmen prōiicite: quidquid
fēminīnī, reservātē.”

Capitulum Secundum

¹Égressus est post hæc vir dē domō Levī: et accēpit uxōrem stirpis suæ. ²Quæ concēpit, et peperit filium : et vidēns eum élégantem, abscondit tribus mēnsibus.

fiscella, -ae (f)

scirpus, -ī (m)

³Cumque iam cēlāre nōn posset, sūmpsitus fiscellam scirpeam, et līnīvit eam bitūmine ac pice: posuitque intus īfantulum, et exposuit eum in cārectō rīpae flūminis, ⁴stante procul sorōre eius, et cōnsiderante ēventum rei.

stirps, stirpis (m/f):
truncus arboris; sed hīc
significat familiām (fortasse,
e.g., filii sororis patris)

concipere: femina quae
concipit efficit ut infans in sē
incipit crescere

élégans = pulcher

scirpeus/a/um: ex scirpī
factus

līnere: ponere rem aliquam
mollem in alterā premendō ac
tergendō

bitūmen, -inis (n): māteria
mollis atque ātra in terrā
inventa quae pōnitur in rēbus
nē aqua īfluere possit

pīx, pīcis (f): māteria mollis
atque ātra ex parte arboris
facta bitūmī similis

cārex, cāricis (f): herba
acuta et durissima

cārectum, -ī (n): locus
caricibus plenus

rīpa, -ae (f): terra tangēns
flumen

cōsiderāns ēventum rei:
exspectans ut videat quid
futurum sit

crepido, -inis (f): ripa
fluminis lapidibus strata
alveus, -i (m): fossa, per
quam fluvius fluit
gradus: gradum facere,
ambulare
papyrus, -onis (m): locus
multis cum papyris
filia, -ae = ancilla
miserta (+ gen.): tristis
propter aliquem miserum

nutrire: dāre lac
infantulus/a/um: parvus
infans

suscipere: sumere, capere;
subtus accipere aut prehendere

adultus/a/um: iam
vir/femina, non puer/puella
adoptare: qui aliquem
adoptat efficit ut filia vel filius
suus fiat

percutere: pulsare, afficere,
et quasi vulnerare dolore

sabulum, -i (n)

abscondere: rem aliquam
aliquo in loco ponere, ut
celetur

rixare: certare

5 Ecce autem descendebat filia Pharaonis ut lavaretur in flumine. Et puellæ eius gradiabantur per crepidinem alvei. Quæ cum videset fiscellam in papyrione, misit unam ē famulabús suis: et allatam **6** aperiens, cernensque in ea parvulum vagientem, miserta eius, ait: “Dē infantibus Hebræorum est hic.”

7 Cui soror pueri: “Vis,” inquit, “ut vadam, et vocem tibi mulierem hebræam, quæ nutriri possit infantulum?”

8 Respondit: “Vade.”

Perrexit puella et vocavit matrem suam.

9 Ad quam locuta filia Pharaonis: “Accipe,” ait, “puerum istum, et nutri mihi: ego dabō tibi mercédem tuam.”

Suscépit mulier, et nutrit puerum: adulterumque tradidit filiae Pharaonis. **10** Quem illa adoptavit in locum filii, vocavitque nomen eius Moysés, dicēns: “Quia dē aquā tulī eum.”

11 In diēbus illis postquam cr̄everat Moy-sés, egressus est ad frātrēs suos: videsque afflictionem eorum, et virum ægyptium percūtientem quemdam dē Hebræis fratribus suis.

12 Cumque circumspexisset hūc atque illūc, et nullum adesse videset, percussum Ægyptium abscondit sabulō. **13** Et egressus diē alterō cōspexit duos Hebræos rixantes: dixitque ei qui faciebat iniuriam: “Quarē percutis proximum

tuum?”

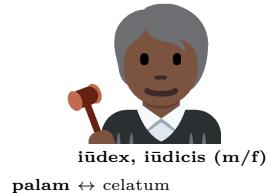
prīnceps, prīncipis (m):
rex; dux

¹⁴Quī respondit: “Quis tē cōnstituit prīncipem et iūdicem super nōs? num occīdere mē tū vīs, sīcūt heri occīdistī Ægyptium?”

Timuit Moysēs, et ait: “Quōmodo palam factum est verbum istud?”

¹⁵Audīvitque Pharaō sermōnem hunc, et quārēbat occīdere Moysēn: quī fugiēns dē cōspectū eius, morātus est in terrā Madiān, et sēdit iuxtā puteum. ¹⁶Erant autem sacerdōtī Madian septem filiæ, quae vēnērunt ad hau- riendam aquam: et implētīs canālibus adaquāre cupiēbant gregēs patris suī. ¹⁷Supervēnēre pāstōrēs, et ēiēcērunt eās: surrēxitque Moy- sēs, et dēfēnsīs puellīs, adaquāvit ovēs eārum.

¹⁸Quae cum revertissent ad Raguel patrem suum, dīxit ad eās: “Cūr vēlōcius vēnistis solitō?”

haurīre: sumere ex loco ubi aqua est

adaquāre: aquam dāre

supervēnīre: subitō adesce nocendī causā

supervēnēre = supervēnērunt

vēlōx, -ōcis: celer

¹⁹Respondērunt: “Vir aegyptius līberāvit nōs dē manū pāstōrum: īsuper et hausit aquam īsuper: praeterea nōbīscum, pōtumque dedit ovibus.”

pōtus, -ūs (m) = pōtiō

²⁰At ille: “Ubi est?” inquit: “quārē dī- mīsistis hominem? vocātē eum ut comedat pānem.”

comedere: totum ēsse; esse

²¹Iūrāvit ergō Moysēs quod habitāret cum eō. Accēpitque Sephoram filiam eius uxōrem: ²²quae peperit eī filium, quem vocāvit Gersam, dīcēns: “Advena fuī in terrā aliēnā.”

advena, -ae (m) quī nōn est cīvis, qui ab aliō locō venit
terra aliēna: terra ubi is nōn natus est

---

adiūtor, -ōris (m): qui adiuvat

Alterum vērō peperit, quem vocāvit Eliezer, dīcēns: “Deus enim patris meī adiūtor meus ēripuit mē dē manū Pharaōnis.”

23 Post multum vērō tempore mortuus est rēx Ægyptī: et ingemīscētēs filiī Isrāēl propter opera vōciferatī sunt: ascenditque clāmor eōrum ad Deum ab operibus. **24** Et audīvit gemitum eōrum, ac recordātus est fœderis quod pepigit cum Abraham, Isaac et Iācōb. **25** Et respexit Dominus filiōs Isrāēl et cognōvit eōs.

ingemīscere: dolēre

vōciferātus/a/um < vōciferārī: valde exclamāre
gemitus, -ūs (m): sonus atque actus dolendī

pangō, pangere, pepigisse, pactum: constituere, statuere

recordor, -ārī, -ātus sum = meminisse

respicere: aspicere iuvandi causā

Capitulum Tertium

Moysēs autem pāscēbat ovēs Iethrō suī sacerdōtis Madiān: cumque mināasset gregem ad interiōra dēserti, venit ad montem Deī Horeb. Appāruitque eī Dominus in flammā ignis dē mediō rubī: et vidēbat quod rubus ārdēret, et nōn combūrerētur. Dīxit ergō Moysēs: “Vādam, et vidēbō vīsiōnem hanc magnam, quārē nōn combūrātur rubus.”

Cernēns autem Dominus quod pergeret ad videndum, vocāvit eum dē mediō rubī, et ait: “Moysēs, Moysēs.”

Quī respondit: “Adsum.”

At ille: “Nē appropiēs,” inquit, “hūc: solve calceāmentum dē pedibus tuīs: locus enim in quō stās terra sāncta est.”

socer, socerī: pater uxoris
vel pater mariti
mināre: cōgere animālia

interiōr, -ōris (adj.): magis intus
dēserta, -ōrum (n): locus ubi paene nihil est; locus sine imbre et aquā
rubus, -ī (m): quaedam herba
ārdēre: habēre ignem in sē
combūrere: igne perdere
vādere: īre, ambulāre
vīsiō, -ōnis (f): quod visum est; āctus videndī

appropiāre = adire
calceāmentum: quod pedī induitur
terra sāncta: terra deō cōstitūta

Et ait: “Ego sum Deus patris tuī, Deus Abraham, Deus Isaac et Deus Iācōb.”

Abscondit Moysēs faciem suam: nōn enim audēbat aspicere contrā Deum.

afflīctiō, -ōnis (f): rēs quae nocet vel valde non placet

duritia, -ae (f) <
durus/a/um

prae-esse: esse prae alios;
dux esse

spatiōsus/a/um: magnus

loca = locī (nom. pl.)

opprimere: efficere ut aliquis surgere nōn possit

Cui ait Dominus: “Vīdī afflīctionem populī meī in AĒgyptō, et clāmōrem eius audīvī propter dūritiam eōrum quī præsunt ope-ribus: et sciēns dolōrem eius, dēscendī ut libērem eum dē manibus AĒgyptiōrum, et ēdūcam dē terrā illā in terram bonam, et spatiōsam, in terram quæ fluit lacte et melle, ad loca Chananæī et Hethæī, et Amorrhæī, et Phere-zæī, et Hevæī, et Iebusæī. Clāmor ergō filiōrum Isrāēl venit ad mē: vīdīque afflīctionem eōrum, qua ab AĒgyptiis opprimuntur. Sed vēnī, et mittam tē ad Pharaōnem, ut ēducās populum meum, filiōs Isrāēl, dē AĒgyptō.”

Dīxitque Moysēs ad Deum: “Quis sum ego ut vādam ad Pharaōnem, et ēdūcam filiōs Isrāēl dē AĒgyptō?”

Quī dīxit eī: “Ego erō tēcum: et hoc habēbis signum, quod mīserim tē: cum ēdūxerīs populum meum dē AĒgyptō, immolābis Deō super montem istum.”

Ait Moysēs ad Deum: “Ecce ego vādam ad filiōs Isrāēl, et dīcam eīs: Deus patrum vestrōrum mīsit mē ad vōs. Sī dīixerint mihi: ‘Quod est nōmen eius?’ quid dīcam eīs?”

Dīxit Deus ad Moysēn: “EGO SUM QUĪ SUM.” Ait: “Sīc dīcēs fīlīs Isrāēl: ‘QUĪ EST mīsit mē ad vōs.’ ”

Dīxitque iterum Deus ad Moysēn: “Hāec dīcēs fīlīs Isrāēl: Dominus Deus patrum vestrōrum, Deus Abraham, Deus Isaac et Deus Iācōb, mīsit mē ad vōs: hoc nōmen mihi est in æternū, et hoc memoriāle meum in generatiōnem et generatiōnem.”

“Vāde, et , congregā seniōrēs Isrāēl, et dīcēs ad eōs: Dominus Deus patrum vestrōrum appāruit mihi, Deus Abraham, Deus Isaac et Deus Iācōb, dīcēns: Vīsitāns vīsitāvī vōs: et vīdī omnia quae accidērunt vōbīs in Ægyptō. Et dīxī ut ēdūcam vōs dē afflīctiōne Ægyptī in terram Chananaēī, et Hethaēī, et Amorrhæī, et Pherezæī, et Hevæī, et Iebusæī, ad terram fluentem lacte et melle.”

“Et audient vōcem tuam: ingrediērisque tū, et seniōrēs Isrāēl, ad rēgem Ægyptī, et dīcēs ad eum: Dominus Deus Hebræōrum vocāvit nōs: ībimus viam trium diērum in sōlitūdinem, ut immolēmus Dominō Deō nostrō.”

“Sed ego sciō quod nōn dīmittet vōs rēx Ægyptī ut eātis nisi per manum validam. Extendam enim manum meam, et percutiam Ægyptum in cūncētīs mīrabilibus meīs, quae factūrus sum in mediō eōrum: post hāec dīmittet vōs.

in æternū: semper

memoriāle, -is (n): id quod memorandum est

congregāre: in unum locum cōgēre vel ferre vel ducere
seniōr, -ōris (adj): magis senex; hīc seniōrēs virī, id est, principēs

vīsitāre: vīsum īre

afflīctiō, -ōnis (f): rēs quae nocet vel valde non placet

sōlitūdo, -inis (< solus/a/um): deserta; locus ubi nemo vel unus habitat
immolare: sacrificium facere

---

vacuuus/a/um: sine rēbus
(cibō, vestimentis, pecuniā)

vīcīnus/a: qui prope habitat

spoliāre: capere rēs aliōrum
hominum

Dabōque grātiā populō huic cōram Ḗgyptiīs: et cum ēgrediēminī, nōn exībitis vacuī: sed postulābit mulier ā vīcīnā suā et ab hospitā suā, vāsa argentea et aurea, ac vestēs: pōnētisque eās super filiōs et filiās vestrās, et spoliābitis Ḗgyptum.”

Capitulum Quartum

Respondēns Moysēs ait: “Nōn crēdent mihi, neque audient vōcem meam, sed dīcent: Nōn appāruit tibi Dominus.”

Dīxit ergō ad eum: “Quid est quod tenēs in manū tuā?”

Respondit: “Virga.”

Dīxitque Dominus: “Prōice eam in terram.”

Prōiēcit, et versa est in colubrum, ita ut fugeret Moysēs.

prōiicere: procul iacere

coluber, -brī (m)

Dīxitque Dominus: “Extende manum tuam, et apprehende caudam eius.”

Extendit, et tenuit, versaque est in virgam. “Ut crēdant,” inquit, “quod appāruebit tibi Dominus Deus patrum suōrum, Deus Abraham, Deus Isaac et Deus Iācōb.”

rūrsum = rūrsus

leprōsus/a/um < leprae,
-ārum (f): morbus qui afficit
cutem (exterior pars hominis)

īnstar + gen: similis
retrahere: trahere ab aliquō

Dīxitque Dominus rūrsum: “Mitte manum tuam in sinum tuum.”

Quam cum mīsisset in sinum, prōtulit leprōsam īnstar nivis. “Retrahe,” ait, “manum tuam in sinum tuum.”

Retrāxit, et prōtulit iterum, et erat simili carnī reliquæ. “Sī nōn crēdiderint,” inquit, “tibi, neque audierint sermōnem signī priōris, crēdent verbō signī sequentis. Quod sī nec duōbus quidem hīs signīs crēdiderint, neque audierint vōcem tuam: sūme aquam flūminis, et effunde eam super āridam, et quidquid hauserīs dē fluviō, vertētur in sanguinem.”

Ait Moysēs: “Obsecrō, Domine, nōn sum ēloquēns ab heri et nūdiustertius: et ex quō locūtus es ad servum tuum, impedītiōris et tardiōris linguae sum.”

Dīxit Dominus ad eum: “Quis fēcit os hominis? aut quis fabricātus est mūtum et surdum, Perge, igitur, et ego erō in ōre tuō: docebōque tē quid loquāris.”

eloquēns: bene loquēns
nūdiustertius: ante duōs diēs
ex quō (tempore)
impeditus/a/um: difficile
ūti

fabricatus/a/um: confectus

obsecrāre: orāre, precārī

At ille: “Obsecrō, inquit, Domine, mitte quem missūrus es.”

Irātus Dominus in Moysēn, ait: “Aarōn frāter tuus Lēvitēs, sciō quod ēloquēns sit: ecce ipse ēgreditur in occursum tuum, vidēnsque tē lætabitur corde. Loquere ad eum, et pōne verba mea in ōre eius: et ego erō in ōre tuō, et in ōre illīus, et ostendam vōbīs quid agere dēbeātis. Ipse loquētur prō tē ad populum, et erit os tuum: tū autem eris eī in hīs quæ ad Deum pertinent. Virgam quoque hanc sūme in manū tuā, in quā factūrus es signa.

pertinēre: e.g., colloquium ad mē pertinet sī hominēs loquuntur dē mē

socer, socerī: pater uxoris
vel pater mariti

Abiit Moysēs, et reversus est ad Iethrō socerum suum, dīxitque eī: “Vādam et revertar ad frātrēs meōs in Ægyptum, ut videam sī adhūc vivant.”

Cui ait Iethrō: “Vāde in pāce.”

Dīxit ergō Dominus ad Moysēn in Madiān: “Vāde, et revertere in Ægyptum, mortuī sunt enim omnēs quī quærēbant animam tuam.”

Tulit ergō Moysēs uxōrem suam, et filiōs suōs, et imposuit eōs super asinum: reversusque est in Ægyptum, portāns virgam Deī in manū suā. Dīxitque eī Dominus revertentī in Ægyptum: “Vidē ut omnia ostenta quæ posuī in manū tuā faciās cōram Pharaōne: ego indūrābō cor eius, et nōn dīmittet populum. Dīcēsque ad eum: Hæc dīcit Dominus: Filius

indūrāre: durum facere

prīmōgenitus: natū maior

---

meus p̄imōgenitus Isrāēl. Dīxī tibi: Dīmitte filium meum ut serviat mihi; et nōluistī dīmittere eum: ecce ego interficiam filium tuum p̄imōgenitum.”

dīversōrium, -ī (n):
aedificium in quō hominēs in
itinere possunt dormīre

idcīrcō: proptereā, ideō
petra, -ae (f): lapis
praepūtium, -ī (n): illa pars
puerī quae circumciditur
spōnsus/a: quī mox alicui
maritus vel uxor erit

vādere: īre, ambulāre

Cumque esset in itinere, in dīversōriō occurrat eī Dominus, et volēbat occīdere eum. Tulit idcīrcō Sephora acūtissimam petram, et circumcidit praepūtium filiī suī, tetigitque pedēs ejus, et ait: “Spōnsus sanguinum tū mihi es.” Et dīmīsit eum postquam dīixerat: “Spōnsus sanguinum ob circumcīsōnem.”

Dīxit autem Dominus ad Aarōn: “Vāde in occursum Moysī in dēsertum.”

Quī perrēxit obviam eī in montem Deī, et osculātus est eum. Nārrāvitque Moysēs Aarōn omnia verba Dominī quibus miserat eum, et signa quæ mandāverat. Vēnēruntque simul, et congregāvērunt cūnctōs seniōrēs filiōrum Isrāēl. Locūtusque est Aarōn omnia verba quæ dīixerat Dominus ad Moysēn: et fēcit signa cōram populō, et crēdidit populus. Audiēruntque quod vīsitāsset Dominus filiōs Isrāēl, et respexisset afflīctiōnem illōrum: et prōnī adōrāvērunt.

prōnus/a/um: iacēns in
pectore

Capitulum Quintum

Post hæc ingressi sunt Moysēs et Aarōn, et dīxerunt Pharaōnī: “Hæc dīcit Dominus Deus Isrāēl: Dīmitte populum meum ut sacrificet mihi in dēsertō.”

ingredī: intus īre

sacrificare animal interficere
vel rem offerre ut placeat deō

At ille respondit: “Quis est Dominus, ut audiam vōcem eius, et dīmittam Isrāēl? Ne-sciō Dominum, et Isrāēl nōn dīmittam.”

Dīxeruntque: “Deus Hebræōrum vocāvit nōs, ut eāmus viam trium diērum in sōlitūdi-nem, et sacrificēmus Dominō Deō nostrō: nē forte accidat nōbīs pestis aut gladius.”

sōlitūdō: deserta; locus ubi
nemo vel unus habitat

pestis, -is (f): aliquid corporī
malum: e.g., aeger fiēri

Ait ad eōs rēx Ægyptī: “Quārē Moysēs et Aarōn sollicitātis populum ab operibus suīs? Īte ad onera vestra.”

sollicitāre: alicere
onus, oneris (n): res quae difficile est portare vel agere.
e.g.: saccus lapidibus plenus, labor difficilis

succrēscere (sub + crēscere): ab imō crēscere
requiēs, requieī (f): tempus quō homō non laborāt

Dīxitque Pharaō: “Multus est populus terrae: vidētis quod turba succrēverit: quantō magis sī dederītis eīs requiem ab operibus?”

paleam colligentes

praecipere: imperāre
praefectus, -ī (m): homo qui alicui rei vel negotiō praepositus est
exāctōr, -ī: quī facit ut opera perficiantur
nēquāquam: minimē, nullō modō

vadere: īre, ambulāre
stipula, -ae (f): media ac longa pars herbae ex quā aliae partēs extendunt

mēnsūra, -ae (f): e.g. si praefectus dicit “pone centum laterēs in hōc vase,” centum laterēs est mēnsūra laterum

vacāre: sine negotiis esse
idcirco: propterea, ideo

vociferatus: valde exclamare

opprimere: efficere ut aliquis surgere non possit

explēre: perficere

acquiescere: fidem habere

mendāx, -ācis (adj): mentiēns

sīcubi: sī in aliquō locō

Præcēpit ergō in diē illō præfectīs operum et exāctōribus populī, dīcēns: “Nēquāquam ultrā dabitis paleās populō ad cōnficiendōs laterēs, sīcut prius: sed ipsī vadant, et colligant stipulās. Et mēnsūram laterum, quam prius faciēbant, impōnētis super eōs, nec minuētis quidquam: vacant enim, et idcircō vōciferantur, dīcentēs: Eāmus, et sacrificēmus Deō nostrō. Opprimantur operibus, et expleant ea: ut nōn acquiēscant verbīs mendācibus.”

Igitur ēgressī præfectī operum et exāctōrēs ad populum dīxērunt: “Sīc dīcit Pharaō: Nōn dō vōbīs paleās: Īte, et colligite sīcubi invenīre poteritis, nec minuētur quidquam dē opere vestrō.”

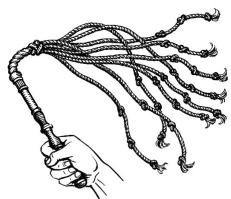
Dispersusque est populus per omnem terram Ægypti ad colligendas paleas.

dispersō, dispersere,
dispersī, dispersus: in
multas et variās partes vel
loca spargere

Præfecti quoque operum instabant, dicentes: “Complete opus vestrum quotidiē, ut prius facere solebatis quandō dabantur vobis paleae.”

instāre: in vel super aliquā rē
stāre

quotidiē: cotidiē

flagellum, -ī (n)

flagellare: flagellis pulsare

Flagellati que sunt qui præerant operibus filiorum Isræl, ab exactoribus Pharaonis, dicentibus: “Quarē nōn implētis mēnsūram laterum sicut prius, nec heri, nec hodiē?”

Veneruntque præpositi filiorum Isræl, et vociferati sunt ad Pharaonem dicentes: “Cūr ita agis contrā servos tuos? Paleæ nōn dantur nobis, et lateres similiter imperantur: ēn famulū tuū flagellis cædimur, et iniūstē agitur contrā populum tuum.”

vociferatus: valde exclamare

similiter (adv) < similis

ēn: ecce

famulus, -ī (m) servus

Qui ait: “Vacatis otiō, et idcirco dicitis: Eamus, et sacrificēmus Dominō. Ite ergo, et operāmini: paleæ nōn dabuntur vobis, et redētis cōsuētūm numerum laterum.”

idcirco: propterea, ideo

Vidēbantque sē præpositi filiorum Isræl in malō, eō quod dicerētur eis: Nōn minuetur quidquam dē lateribus per singulōs diēs. Occurreruntque Moysī et Aarōn, qui stabant ex adversō, egredientibus a Pharaone: et dixerunt ad eos: “Videat Dominus et iudicet, quoniam fœtere fecistis odōrem nostrum cōram Pharaone et servis eius, et præbuistis ei

cōsuētus/a/um: e.g., si
cotidie quinque nummos tibido, hic numerus nummorum
est numerus cōsuētus inter
nōs

iudex, iudicis (m/f)

iudicāre: quod iudex agit
fœtere: emittere malum
odorem

odōr, odōris (m) quod nasus sentit
præbeō, præbēre,
præbuī, præbitum: offerre

---

gladium, ut occideret nōs.”

Reversusque est Moysēs ad Dominum, et
ait: “Domine, cūr afflīxistī populum istum?
Quārē mīsistī mē? Ex eō enim quō ingressus
sum ad Pharaōnem ut loquerer in nōmine tuō,
afflīxit populum tuum: et nōn līberāstī eōs.”

affligere: perdere

ingredī: intus īre

affligere: perdere

Capitulum Sextum

Dīxitque Dominus ad Moysēn: “Nunc vi-dēbis quæ factūrus sim Pharaōnī: per manum enim fortē dīmittet eōs, et in manū rōbustā ēiiciet illōs dē terrā suā.”

Locūtusque est Dominus ad Moysēn dī-cēns: “Ego Dominus quī appāruī Abraham, Isaac et Iācōb in Deō omnipotente: et nōmen meum Adonaī nōn indicāvī eīs. Pepigīque fœ-dus cum eīs, ut darem eīs terram Chanaan, terram peregrinātiōnis eōrum, in quā fuērunt advenæ. Ego audīvī gemitū filiōrum Isrāēl, quō Ägyptī oppressērunt eōs: et recordātus sum pactī meī. Ideō dīc filiis Isrāēl: Ego Dominus quī ēdūcam vōs dē

Moysēn (acc)

Pharaō, -ōnis (m): rēx
Aegyptōrum

rōbustus/a/um: durus,
rigidus, valens

omnipotens: habens omnem potestatem

Adonaī: vocabulum Hebraicum significans ‘domini’
indicāre: ostendere, monstrare

pangō, pangere, pepigisse,
pactum: constitutere, statuere
peregrinātiō, -ōnis (f) <
peregrināri: iter facere per aliēna loca, patria procul abire

gemitus: sonus atque actus dolendi

opprimere: efficere ut aliquis surgere non possit

recordor, -ārī, -ātus sum:
meminisse

pactum, -ī (n): quod inter aliquōs convenit

---

ergastulum, -i: carcer
                          rusticus
brāchium = bracchium
excelsus/a/um: altus
iūdiciūm, -i quod iudex
                          tradit

iudex, iudicis (m/f)

acquiescere: fidem habere
angustia, -ae (f): locus nōn
                                    latus
spīritus, -ūs (m): animus

ingredī: intus īre

præsertim: præcipue
                          labium: labrum
“incircumcisus labiis”:
                          fortasse homo labiis
“incircumcisus” non iam ad
loquendum dēo constitutus
est, sicut vir incircumcisus
non iam ad deum serviendum
                          constitutus est
mandātum, -i (n) id quod
imperatum vel traditum est

ergastulō Ægyptiōrum, et ēruam dē servitūte, ac redimam in brāchiō excelsō et iūdiciis magnīs. Et assūmam vōs mihi in populum, et erō vester Deus: et sciētis quod ego sum Dominus Deus vester quī ēdūxerim vōs dē ergastulō Ægyptiōrum, et induxerim in terram, super quam levāvī manum meam ut darem eam Abraham, Isaac et Iācōb: dabōque illam vōbīs possidendam. Ego Dominus.”

Nārrāvit ergō Moysēs omnia filiī Isrāēl, quī nōn acquiēverunt eī propter angustiam spīritūs et opus dūrissimum.

Locūtusque est Dominus ad Moysēn, dīcēns: “Ingredere, et loquere ad Pharaōnem rēgem Ægyptī, ut dīmittat filiōs Isrāēl dē terrā suā.”

Respondit Moysēs cōram Dominō: “Ecce filiī Isrāēl nōn audiunt mē: et quōmodo audiet Pharaō, præsertim cum incircumcisus sim labiis?”

Locūtusque est Dominus ad Moysēn et Aarōn, et dēdit mandātum ad filiōs Isrāēl, et ad Pharaōnem rēgem Ægyptī ut ēdūcerent filiōs Isrāēl dē terrā Ægyptī.

Capitulum Septimum

Dixitque Dominus ad Moysen: "Ecce cōstituī tē Deum Pharaonis: et Aarōn frāter tuus erit prophēta tuus. Tū loqueris eī omnia quae mandō tibi: et ille loquētur ad Pharaonem, ut dīmittat filiōs Isrāēl dē terrā suā. Sed ego indūrābō cor eius, et multiplicābō si-gna et ostenta mea in terrā Ægyptī, et nōn audiet vōs: immittamque manum meam super Ægyptum, et ēdūcam exercitum et popu-lum meum filiōs Isrāēl dē terrā Ægyptī per iūdicia maxima. Et scient Ægyptiī quia ego sum Dominus qui extenderim manum meam

Pharaō, -ōnis (m): rēx
Aegyptōrum
prophēta, -ae (m): homo
sanctus qui bene deum
intelligit et de deo loquitur
mandāre: tradere

indūrāre: durum facere
multiplicare: multum facere;
augere

immitere: intus mittere,
inducere

iudex, iudicis (m/f)

iūdiciūm, -ī (n): quod iudex
tradit

---

super Āgyptum, et ēdūxerim filiōs Isrāēl dē mediō eōrum.”

praecipere: imperāre

Fēcit itaque Moysēs et Aarōn sīcut præcēperat Dominus: ita ēgerunt. Erat autem Moysēs octōgintā annōrum, et Aarōn octōgintā trium, quandō locūtī sunt ad Pharaōnem.

coluber, -brī (m)

ingredī: intus īre

praecipere: imperāre

Dīxitque Dominus ad Moysēn et Aarōn: “Cum dīixerit vōbīs Pharaō, ostendite signa: dīcēs ad Aarōn: Tolle virgam tuam, et prōiice eam cōram Pharaōne, ac vertētur in colubrum.”

Ingressī itaque Moysēs et Aarōn ad Pharaōnem, fēcērunt sīcut præcēperat Dominus: tulitque Aarōn virgam cōram Pharaōne et servīs eius, quae versa est in colubrum. Vocāvit autem Pharaō sapientēs et maleficōs et fēcērunt etiam ipsī per incantātiōnēs Aegyptiacās et arcāna quaedam similiter. Prōiēcēruntque singulī virgās suās, quae versae sunt in draconēs: sed dēvorāvit virga Aarōn virgās eōrum. Indūrātumque est cor Pharaōnis, et nōn audīvit eōs, sīcut præcēperat Dominus.

indūrāre: durum facere

praecipere: imperāre

ingravāre: facere gravem

stābis in occursum eius:
stābis in loco ubi occurrēs ei-

Dīxit autem Dominus ad Moysēn: “Ingravātum est cor Pharaōnis: nōn vult dīmittere populum. Vade ad eum māne, ecce ēgrediētur ad aquās: et stābis in occursum eius super rīpam flūminis: et virgam quae conversa est in draconem, tollēs in manū tuā. Dīcēsque

ad eum: Dominus Deus Hebraeorum misit me ad te, dicens: Dime populum meum ut sacrificet mihi in deserto: et usque ad praesens audire noluisti. Hec igitur dicit Dominus: In hoc sciens quod sim Dominus: ecce percutiam virginem, quem in manu mea est, aquam fluminis, et vertetur in sanguinem. Piscis quoque, qui sunt in fluviis, morientur, et computracent aquae, et affligentur Aegypti bibentes aquam fluminis.”

Dixit quoque Dominus ad Moysen: “Dic ad Aarón: Tolle virgam tuam, et extende manus tuam super aquas Aegypti, et super fluvios eorum, et rivos ac paludes, et omnes lacus aquarum, ut vertantur in sanguinem: et sit crux in omnibus terris Aegypti, tam in lignis vasorum quam in saxis.”

Feceruntque Moyses et Aarón sicut praecepit Dominus: et elevans virgam percussit aquam fluminis coram Pharaone et servis eius: quem versa est in sanguinem. Et piscis, qui erant in flumine, mortui sunt: computravitque fluvius, et non poterant Aegypti bibere aquam fluminis, et fuit sanguis in tota terra Aegypti. Feceruntque similiter malefici Aegyptiorum incantationibus suis: et induratum est cor Pharaonis, nec audiuit eos, sicut praecepit Dominus. Avertitque se, et ingressus est domum suam, nec apposuit cor etiam

computrascere: facere malum odorem (id quod nasus sentit) propter rem mortuam
affigere: perdere

palus, paludis (f): aqua non fluens

saxum, -i (n): lapis

praecipere: imperare

elevare: tollere; sursum levare

indurare: durum facere

praecipere: constituere; imperare

---

circuitus, -ūs (m): locus
circum alterum locum

hāc vice. Fōdērunt autem omnēs AĒgyptiī per circuitum flūminis aquam ut biberent: nōn enim poterant bibere dē aquā flūminis. Implētīque sunt septem diēs, postquam percussit Dominus fluvium.

Capitulum Octavum

Dīxit quoque Dominus ad Moysēn: “In-
gredere ad Pharaōnem, et dīcēs ad eum: Hāc
dīcit Dominus: Dīmitte populum meum, ut
sacrificet mihi: sīn autem nōluerīs dīmittere,
ecce ego percutiam omnēs terminōs tuōs rā-
nīs, et ēbulliet fluvius rānās: quāe ascendent,
et ingredientur domum tuam, et cubiculum
lectulī tuī, et super strātum tuum, et in do-
mōs servōrum tuōrum, et in populum tuum,
et in furnōs tuōs, et in reliquiās cibōrum tuō-
rum: et ad tē, et ad populum tuum, et ad
omnēs servōs tuōs intrābunt rānæ.”

Dīxitque Dominus ad Moysēn: Dīc ad Aa-

ingredī: intus ire

rāna, -ae (f)

sacrificāre: animal interficere
vel rem offerre ut placeat deo

terminus, -ī: finis terrae

ēbullīre: mittere bullās

bulla, -ae (f)

furnus, -ī (m)

locus in quō panis coquitur

reliquiae, -ārum (f) pauca

illa quae ex aliqua re relicta
sunt

palus, palūdis (f) aqua non
fluens

rōn: “Extende manum tuam super fluviōs ac super rīvōs et palūdēs, et ēdūc rānās super terram Ægyptī.”

Et extendit Aarōn manum super aquās Ægyptī, et ascendērunt rānæ, operuēruntque terram Ægyptī. Fēcērunt autem et maleficī per incantatiōnēs suās similiter, ēdūxēruntque rānās super terram Ægyptī. Vocāvit autem Pharaō Moysen et Aarōn, et dīxit eīs: “Ōrātē Domīnum ut auferat rānās ā mē et ā populō meō, et dīmittam populum ut sacrificet Dominō.”

sacrificare: animal interficere
vel rem offerre ut placeat deo

dēprecārī: aliquem aut rem
aliquam per preces a periculo
liberare
abigere: pellere

Dīxitque Moysēs ad Pharaōnem: “Cōstītue mihi quandō dēprecer prō tē, et prō servīs tuīs, et prō populō tuō, ut abigantur rānæ ā tē, et ā domō tuā, et ā servīs tuīs, et ā populō tuō: et tantum in flūmine remaneant.”

Quī respondit: “Crās.”

At ille: “Iuxtā, inquit, verbum tuum fāciam: ut sciās quoniam nōn est sīcut Dominus Deus noster. Et recēdent rānæ ā tē, et ā domō tuā, et ā servīs tuīs, et ā populō tuō: et tantum in flūmine remanēbunt.”

Ēgressīque sunt Moysēs et Aarōn ā Pharaōne: et clāmāvit Moysēs ad Dominum prō spōnsiōne rānārum quam condīixerat Pharaōnī. Fēcitque Dominus iuxtā verbum Moysī: et mortuāe sunt rānæ dē domibus, et dē vīllīs, et dē agrīs.

spōnsiō, -ōnis (f) id quod
promissum est
condīcere: aliquid inter
aliquōs constitutere; promittere

congregare: in unum locum
cogere vel ferre vel ducere

agger nummōrum

sciniphēs, -um (f pl.)

Congregāvēruntque eās in immēnsōs aggrēs, et computrūt terra. Vidēns autem Pharaō quod data esset requiēs, ingravāvit cor suum, et nōn audīvit eōs, sīcūt præcēperat Dominus.

Dīxitque Dominus ad Moysēn: “Loquere ad Aarōn: Extende virgam tuam, et percute pulverem terræ: et sint sciniphēs in ūniversā terrā Ægyptī.”

Fēcēruntque ita. Et extendit Aarōn manū, virgam tenēns: percussitque pulverem terræ, et factī sunt sciniphēs in hominibus, et in iūmentīs: omnis pulvis terræ versus est in sciniphēs per tōtam terram Ægyptī. Fēcēruntque similiter maleficī incantatiōnibus suīs, ut ēdūcerent sciniphēs, et nōn potuērunt: erantque sciniphēs tam in hominibus quam in iūmentīs. Et dīxērunt maleficī ad Pharaōnem: Digitus Deī est hic; indūrātumque est cor Pharaōnis, et nōn audīvit eōs sīcūt præcēperat Dominus.

Dīxit quoque Dominus ad Moysēn: “Cōnsurge dīlūculō, et stā cōram Pharaōne: ēgre-

immēnsus/a/um: tam magnum ut nemo possit pro certo invenire quam magnum sit

computrēscere: facere malum odorem (id quod nasus sentit) propter rem mortuam

requies: tempus quo homo non laborat

ingravare: facere gravem

præcipere: constituere, imperare

pulvis, pulveris: terra minima et non umida

iūmentum, -ī (n) animal utile ad gerendum vel trahendum: e.g., equī, bovēs, et cetera

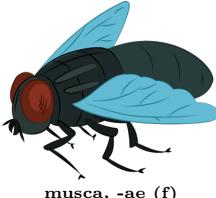
indurare: durum facere

præcipere: constituere, imperare

cōnsurgere: surgere

dīlūculum, -ī (n) prima lux diei

immitere: intus mittere,
inducere

musca, -ae (f)

diversus/a/um: in varias
partes versi sunt

dīvīsiō, -ōnis (f) actus
dividendi; id quō res dividitur

corruptus/a/um: id quod in
peius mutatur

abōminatiō, -ōnis (f):
aliquid pessimum et malum -
hic significat rēs quās Aegyptī
putant esse deōs: e.g., bovēs

immolare: sacrificium facere

mactāre: interficere, occidere

lapis, lapis (m)

obruere: operire
solutudo: deserta; locus ubi
nemo vel unus habitat

praecipere: imperare

vērumtamen: sed tamen

diētur enim ad aquās: et dīcēs ad eum: Hæc dīcit Dominus: Dīmitte populum meum ut sacrificet mihi. Quod sī nōn dīmiserīs eum, ecce ego immittam in tē, et in servōs tuōs, et in populum tuum, et in domōs tuās, omne genus muscārum: et implēbuntur domūs Ægyptiōrum muscīs dīversī generis, et ūniversa terra in quā fuerint. Faciamque mīrābilem in diē illa terram Gessen, in quā populus meus est, ut nōn sint ibi muscæ: et sciās quoniam ego Dominus in mediō terræ. Pōnamque dīvīsiōnem inter populum meum et populum tuum: crās erit signum istud.”

Fēcitque Dominus ita. Et venit musca grāvissima in domōs Pharaōnis et servōrum eius, et in omnem terram Ægyptī: corruptaque est terra ab huiuscemodī muscīs. Vocāvitque Pharaō Moysen et Aarōn, et ait eīs: “Īte et sacrificatē Deō vestrō in terrā hāc.”

Et ait Moysēs: “Nōn potest ita fierī: abōminatiōnēs enim Ægyptiōrum immolābimus Domīnō Deō nostrō: quod sī mactāverīmus ea quāe colunt Ægyptī cōram eīs, lapidibus nōs obruent. Viam trium diērum pergēmus in solitūdinem: et sacrificābimus Domīnō Deō nostrō, sicut præcēpit nōbīs.”

Dīxitque Pharaō: “Ego dīmittam vōs ut sacrificētis Domīnō Deō vestrō in dēsertō: vērumtamen longius nē abeātis, rogātē prō mē.”

At ait Moysēs: “Ēgressus ā tē, ūrābō Do-minum: et recēdet musca ā Pharaōne, et ā servīs suīs, et ā populō eius crās: vērumtamen nōlī ultrā fallere, ut nōn dīmittās populum sacrificāre Dominō.”

Ēgressusque Moysēs ā Pharaōne, ūrāvit Do-minum. Quī fēcit iuxtā verbum illīus, et ab-stulit muscās ā Pharaōne, et ā servīs suīs, et ā populō eius: nōn superfuit nē ūna quidem. Et ingravātum est cor Pharaōnis, ita ut nec hāc quidem vice dīmitteret populum.

ingravare: facere gravem

camēlus, -ī (m)

ingredi: intus ire

sacrificare: animal interficere
vel rem offerre ut placeat deo
renuere: capite significare sē
nolle vel nō agitatum aliquid

pestis: aliquid corpori malum
e.g. aeger fieri
possessiō, -ōnis (f): id quod
possidetur

omnīnō: vere, certe
pertinere: e.g. colloquium ad
me pertinet si homines
loquuntur de me

Capitulum Nonum

Dīxit autem Dominus ad Moysēn: “Ingredere ad Pharaōnem, et loquere ad eum: Hæc dīcit Dominus Deus Hebræōrum: Dīmitte populum meum ut sacrificet mihi. Quod sī ad hūc renuis, et retinēs eōs, ecce manus mea erit super agrōs tuōs, et super equōs, et asinōs, et camēlōs, et bovēs, et ovēs, pestis valdē gravis. Et faciet Dominus mīrābile inter possesiōnēs Isrāēl et possesiōnēs Ægyptiōrum, ut nihil omnīnō pereat ex eīs quæ pertinent ad filiōs Isrāēl.”

Cōnstituitque Dominus tempus, dīcēns:
“Crās faciet Dominus verbum istud in terrā.”

Fēcit ergō Dominus verbum hoc alterā diē: mortuaque sunt omnia animantia AĒgyptiōrum; dē animālibus vērō filiōrum Isrāēl, nihil omnīnō periiit. Et mīsit Pharaō ad vindendum: nec erat quidquam mortuum dē hīs quāe possidēbat Isrāēl. Ingravātumque est cor Pharaōnis, et nōn dīmīsit populum.

Et dīxit Dominus ad Moysēn et Aarōn: “Tollite plēnās manūs cineris dē camīnō, et spargat illum, Moysēs, in cālum cōram Pharaōne. Sitque pulvis super omnem terram AĒgyptī: erunt enim in hominibus et iūmentīs ulcera, et vēsīcāe turgentēs in ūniversā terrā AĒgyptī.”

Tulēruntque cinerem dē camīnō, et stetērunt cōram Pharaōne, et sparsit illum Moy-sēs in cālum: factaque sunt ulcera vēsīcārum turgentium in hominibus et iūmentīs: nec poterant maleficī stāre cōram Moyse propter ulcera quāe in illīs erant, et in omnī terrā AĒgyptī. Indūrāvitque Dominus cor Pharaōnis, et nōn audīvit eōs, sīcut locūtus est Dominus ad Moysēn.

Dīxitque Dominus ad Moysēn: “Manē cōnsurge, et stā cōram Pharaōne, et dīcēs ad eum: Hāec dīcit Dominus Deus Hebræōrum: Dīmit-

ingravare: facere gravem

camīnus, -ī:

cinis, cineris (m): e.g., postquam ignis lignum totum consumpsit, cinis manet
pulvis, pulveris (f): terra minima et non umida
iumentum, -ī (n): animal utile ad gerendum vel trahendum e.g., equi, boves, et cetera
ulcus, ulceris (n): quoddam genus vulneris turgidi
vēsīcā, ae (f): alterum genus vulneris turgidi
turgēre: esse turgidum

maleficus, -ī (m): homo quī rēs mirabilēs facere potest

indurare: durum facere

consurgere: surgere

plāga, -ae (f): e.g., unus pulsat alterum: eo tempore cum pugnus corpus tangit 'plāga' vocatur

idcirco: propterea, ideo

fortitudō, -inis (f): quod homo fortis habet

ēn: ecce
pluere: imbre facere
grandō, grandinis (f): aqua frigidissima lapidi similis quae cadit de caelo

congregare: in unum locum cogere vel ferre vel ducere

cōfugere: fugere

te populum meum ut sacrificet mihi. Quia in hāc vice mittam omnēs plāgās meās super cōtūm, et super servōs tuōs, et super populum tuum: ut sciās quod nōn sit similis mēi in omnī terrā. Nunc enim extendēns manum percūtiām tē, et populum tuum peste, peribisque dē terrā. Idcīrcō autem posuī tē, ut ostendam in tē fortitūdinem meam, et narrētur nōmen meum in omnī terrā. Adhūc retinēs populum meum, et nōn vīs dīmittere eum? Ēn pluam crās hāc ipsā hōrā grandinem multam nimis, quālis nōn fuit in Ægyptō ā diē quā fundāta est, usque in præsēns tempus. Mitte ergō iam nunc, et congrega iūmenta tua, et omnia quæ habēs in agrō: hominēs enim, et iūmenta, et ūniversa quæ inventa fuerint foris, nec congregāta dē agrīs, cecideritque super ea grandō, morientur. Quī timuit verbum Domini nī dē servīs Pharaōnis, facit cōfugere servōs suōs et iūmenta in domōs: quī autem neglēxit sermōnem Domini, dīmīsit servōs suōs et iūmenta in agrīs."

Et dīxit Dominus ad Moysēn: "Extende manum tuam in cælum, ut fīat grandō in ūniversā terrā Ægyptī super hominēs, et super iūmenta, et super omnem herbam agrī in terrā Ægyptī."

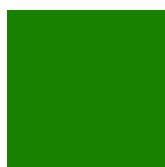
discurrere: hūc illūc currere

Extenditque Moysēs virgam in cælum, et Dominus dedit tonitrua, et grandinem, ac di-

scurrentia fulgura super terram: pluitque Dominus grandinem super terram Aegypti. Et grandō et ignis mista pariter ferēbantur: tantæquē fuit magnitūdinis, quanta ante numquam appāruit in ūniversā terrā Aegypti ex quō gēns illa condita est. Et percussit grandō in omnī terrā Aegypti cūncta quæ fuērunt in agrīs, ab homine usque ad iūmentum: cūntamque herbam agrī percussit grandō, et omne lignum regiōnis cōfrēgit. Tantum in terrā Gessen, ubi erant filiī Isrāēl, grandō nōn cecidit.

Mīsitque Pharaō, et vocāvit Moysen et Aarōn, dīcēns ad eos: “Peccāvī etiam nunc: Dominus iūstus; ego et populus meus, impiī. Ora te Dominum ut dēsinant tonitrua Deī et grandō: ut dīmittam vōs, et nēquāquam hīc ultrā maneātis.”

Ait Moysēs: “Cum ēgressus fuerō dē urbe, extendam palmās meās ad Dominum, et cessābunt tonitrua, et grandō nōn erit, ut sciās quia Dominī est terra: nōvī autem quod et tū et servī tuī necdum timeātis Dominum Deum.”

vīrēns, virentis (adj)

Linum ergō et hordeum læsum est, eō quod

misēo, miscere, miscuī,
mistum
pariter: aequē
magnitūdō, -ūdinis (f):
quam magnum aliquid est

condere: constituere, facere

cōfringere: ūnā frangere

mīsit Pharaō: id est, mīsit Pharaō aliquem ad Moysen et Aarōn
peccāre: contra legem agere
impius/a/um: qui deum nōn colit

nequaquam: minime, nullo modo

necdum: nondum

folliculus, -ī (m)
linum, -ī (n): herba utilis ad vestimenta facienda
hordeum, -ī (n) genus frumenti

---

trīticum, -ī (n): genus
frumentī
fār, farris (n): genus
frumentī
sērōtinus/a/um: quod tarde
maturum fit

stillāre: minima pars aquae
mittere

pluvia, -ae (f): imber

peccātum, -ī: res contra
legem acta

præcipere: imperare

hordeum esset virēns, et līnum iam folliculōs germināret: trīticum autem et fār nōn sunt læsa, quia sērōtina erant. Ēgressusque Moy-sēs ā Pharaōne ex urbe, tetendit manūs ad Dominum: et cessāvērunt tonitrua et grandō, nec ultrā stillāvit pluvia super terram. Vi-dēns autem Pharaō quod cessāset pluvia, et grandō, et tonitrua, auxit peccātum: et ingra-vātum est cor eius, et servōrum illīus, et in-dūrātum nimis: nec dīmīsit filiōs Isrāēl, sicut præcēperat Dominus per manū Moysī.

Capitulum Decimum

¹Et dixit Dominus ad Moysēn: “Ingredere ad Pharaōnem: ego enim indūrāvī cor eius, et servōrum illīus, ut faciam signa mea hæc in eō: et nārrēs in auribus filiī tuī, et nepōtum tuōrum, quotiēs contriverim ḤEgyptiōs, et signa mea fēcerim in eīs: et sciātis quia ego Dominus.”

ingredi: intus ire

indurare: durum facere

nepōs, nepōtis (m) filius filii
vel filiae

conterō, conterere,
contrīvī, contritum: perdere

introire: intus īre; ingredi

Introierunt ergō Moysēs et Aarōn ad Pharaōnem, et dīxerunt eī: “Hæc dīcit Dominus Deus Hebræōrum: Usquequō nōn vīs subici mihi? Dīmitte populum meum, ut sacrificet

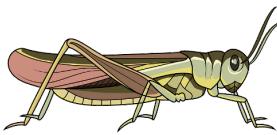
usquequō: usque ad quod tempus?

subicere (sub + iacere):
efficere ut aliquis sibi pareat

sacrificare: animal interficere
vel rem offerre ut placeat deo

---

mihi. Sīn autem resistis, et nōn vīs dīmitte-re eum: ecce ego indūcam crās locustam in

locusta, -ae (f)

superficīēs, -eī (f) pars
superior vel summa alicuius rei
comedere: totum ēsse; ēsse

residuuus/a/um: quod
reliquum est

grandō, grandinīs (f): aqua
frigidissima lapidī similis quae
cadit dē caelō

corrōdere: consumere
germinare: emittere germina
(ea quae ex herbis veniunt
semen, fructus, cetera.)

avus, -i (m): pater patris vel
matris

usquequō: usque ad quod
tempus?

scandalum, -i (n): rēs
perdita

finēs tuōs: quæ operiat superficiem terræ, nē
quidquam eius appāreat, sed comedātur quod
residuum fuerit grandinī: corrōdet enim om-
nia ligna quæ germinant in agrīs. Et implē-
bunt domōs tuās, et servōrum tuōrum, et om-
nium Ægyptiōrum, quantam nōn vīdērunt pa-
trēs tuī, et avī, ex quō ortī sunt super terram,
usque in præsentem diem.

Āvertitque sē, et ēgressus est ā Pharaō-
ne. Dīxērunt autem servi Pharaōnis ad eum:
“Usquequō patiēmur hoc scandalum? Dīmit-
te hominēs, ut sacrificent Dominō Deō suō;
nōnne vidēs quod perierit Ægyptus?”

Revocāvēruntque Moysen et Aarōn ad Pha-
raōnem, quī dīxit eīs: “Īte, sacrificatē Dominō
Deō vestrō: quīnam sunt quī itūrī sunt?”

Ait Moysēs: “Cum parvulīs nostrīs, et se-
niōribus pergēmus, cum filiīs et filiābus, cum
ovibus et armentīs: est enim sōlemnitās Do-
minī Deī nostrī.”

Et respondit Pharaō: “Sīc Dominus sit vō-
bīscum, quōmodo ego dīmittam vōs, et par-

armentum, -i (n): maiorum
bestiarum ḡrex (e.g.: equōrum,
bovum)

sōlemnitās, -ātis (f): diēs
quī certīs temporib⁹
quotannis fit quō homines
deum servunt

---

vulōs vestrōs, cui dubium est quod pessimē cōgitētis? Nōn fiet ita, sed īte tantum virī, et sacrificātē Dominō: hoc enim et ipsī petīstis.”

Statimque ēiectī sunt dē cōnspectū Pharaōnis. Dīxit autem Dominus ad Moysēn: “Extende manum tuam super terram AĒgyptī ad locustam, ut ascendat super eam, et dēvoret omnem herbam quæ residua fuerit grandinī.”

Et extendit Moysēs virgam super terram AĒgyptī: et Dominus indūxit ventum ūrentem tōtā diē illā et nocte: et manē factō, ven-
tus ūrēns levāvit locustās. Quæ ascendērunt super ūniversam terram AĒgyptī: et sēdērunt in cūnc̄tīs fīnibus AĒgyptiōrum innumerābilēs, quālēs ante illud tempus nōn fuerant, nec po-
steā futūræ sunt. Operuēruntque ūniversam superficiem terræ, vastantēs omnia. Dēvorāta est igitur herba terræ, et quidquid pōmōrum in arboribus fuit, quæ grandō dīmiserat: ni-
hilque omnīnō virēns relictum est in lignīs et in herbīs terræ, in cūnc̄tā AĒgyptō.

Quam ob rem festīnus Pharaō vocāvit Moy-
sen et Aarōn, et dīxit eīs: “Peccāvī in Do-
minum Deum vestrum, et in vōs. Sed nunc dīmittite peccātum mihi etiam hāc vice, et rogātē Dominum Deum vestrum, ut auferat ā
mē mortem istam.”

Ēgressusque Moysēs dē cōnspectū Pharaō-

residuus/a/um: quod reliquum est

grandō, grandinis (f): aqua frigidissima lapidī similis quae cadit dē caelō

innumerābilis, -e (adj): qui numerāri nōn potest

vastāre: percutere

pōma
pōmum, -ī (n)

omnīo: vere, certe
festīnus/a/um: celeriter aliiquid agens

peccātum: res contra legem acta

vehemēns, -entis (adj):
ferox, iratus, severus
arripere: vī prehendere

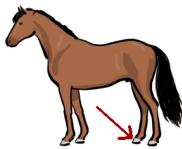
nis, ὥραvit Dominum. Quī flāre fēcit ventum ab occidente vehementissimum, et arreptam locustam prōiēcit in mare Rubrum: nōn remānsit nē ūna quidem in cūnctīs fīnibus Ægyptī. Et indūrāvit Dominus cor Pharaōnis, nec dīmīsit filiōs Isrāēl.

Dīxit autem Dominus ad Moysēn: “Exten-de manum tuam in cālum: et sint tenebræ super terram Ægyptī tam dēnsæ, ut palpārī queant.”

Extenditque Moysēs manum in cālum: et factæ sunt tenebræ horribilēs in ūniversā terrā Ægyptī tribus diēbus. Nēmō vīdit frātrem suum, nec mōvit sē dē locō in quō erat: ubi-cumque autem habitābant filiī Isrāēl, lūx erat.

Vocāvitque Pharaō Moysen et Aarōn, et dīxit eīs: “Īte, sacrificātē Dominō: ovēs tan-tum vestræ et armenta remaneant, parvulī vestrī eant vōbīscum.”

holocaustum: sacrificium
igne factum

ungula, -ae (f)
praesertim: praecipue
immolare: sacrificium facere

Ait Moysēs: “Hostiās quoque et holocau-sta dabis nōbīs, quæ offerāmus Dominō Deō nostrō. Cūnctī gregēs pergent nōbīscum; nōn remanēbit ex eīs ungula: quæ necessāria sunt in cultum Dominī Deī nostri: præsertim cum ignōrēmus quid dēbeat immolārī, dōnec ad ipsum locum perveniāmus.”

Indūrāvit autem Dominus cor Pharaōnis, et nōluit dīmittere eōs. Dīxitque Pharaō ad

---

Moysēn: “Recēde ā mē, et cave nē ultrā vi-deās faciem meam: quōcumque diē appārueris mihi, moriēris.”

Respondit Moysēs: “Ita fīet ut locūtus es: nōn vidēbō ultrā faciem tuam.”

Capitulum Undecimum

¹Et dīxit Dominus ad Moysēn: “Adhūc ūnā plāgā tangam Pharaōnem et Ægyptum, et post hæc dīmittet vōs, et exīre compelle.

²Dīcēs ergō omnī plēbī ut postulet vir ab amīcō suō, et mulier ā vīcīnā suā, vāsa argentea et aurea. ³Dabit autem Dominus grātiam populō suō cōram Ægyptiīs.”

Fuitque Moysēs vir magnus valdē in terrā Ægyptī cōram servīs Pharaōnis et omnī populo. ⁴Et ait: “Hæc dīcit Dominus: Mediā nocte ēgregiar in Ægyptum: ⁵et moriētur omne prī-

plaga, ae (f): e.g., unus pulsat alterum eo tempore cum pugnis corpus tangit
‘plaga’ vocatur

compellere: in ūnum locum vel rēs vel animalia cōgere
plēbs, plēbis (f): populus; praecipue hominēs qui pecuniosi non sunt ac minimam potestatem habent
vīcīnus/a/um: quī vel quae prope habitat

prīmōgenitus/a/um: quī vel quae prīmus natus est

---

mōgenitum in terrā Ægyptiōrum, ā prīmōgenitō Pharaōnis, quī sedet in soliō eius, usque ad prīmōgenitum ancillæ quæ est ad molam, et omnia prīmōgenita iūmentōrum. ⁶Eritque clāmor magnus in ūniversā terrā Ægyptī, quālis nec ante fuit, nec posteā futūrus est. ⁷Apud omnēs autem filiōs Isrāēl nōn mūtiet canis ab homine usque ad pecūs: ut sciātis quantō mīrāculō dīvidat Dominus Ægyptiōs et Isrāēl. ⁸Dēscendentque omnēs servī tuī istī ad mē, et adōrābunt mē, dīcentēs: Égredere tū, et omnis populus quī subiectus est tibi: post hæc égrediēmur.”

⁹Et exīvit ā Pharaōne īrātus nimis. Dīxit autem Dominus ad Moysēn: “Nōn audiet vōs Pharaō ut multa signa fiant in terrā Ægyptī.”

¹⁰Moysēs autem et Aarōn fēcērunt omnia ostenta, quæ scrip̄ta sunt, cōram Pharaōne. Et indūrāvit Dominus cor Pharaōnis, nec dīmīsit filiōs Isrāēl dē terrā suā.

mola, -ae (f): instrumentum quō frumentum premitur in minimās partēs

iumentum: animal utile ad gerendum vel trahendum e.g., equi, boves, et cetera

mūtire: parvā voce sonum facere vel loquī

mīrāculum, -ī (n): opus optime factum quod admirationem afferre potest

subicere: efficere ut aliquis sibi pareat

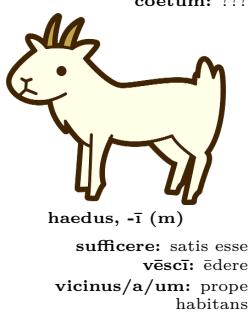
indurare: durum facere

מִצְוַת כָּל אֶחָד מִצְוַת
מִפְרַץ וְלֹא בָּלֵד לְהַתֵּן

Capitulum Duodecimum

¹Dixit quoque Dominus ad Moysēn et Aarōn in terrā Ægyptī: ²“Mēnsis iste, vōbīs prīncipium mēnsium: prīmus erit in mēnsibus anni. ³Loquimini ad ūniversum cōtum filiōrum Isrāēl, et dīcite eīs: Decima diē mēnsis huius tollat ūnusquisque agnum per familiās et domōs suās. ⁴Sīn autem minor est numerus ut sufficere possit ad vēscendum agnum, assūmet vīcīnum suum quī iūnctus est domū suāe, iuxtā numerum animārum quae sufficere possunt ad ēsum agnī.”

macula, -ae (f): pars in quā proprius color abest
masculus/a/um: masculinus
anniculus/a/um: unius anni
ritus, -ūs (m): res agendae ut sacra recte fiant
immolare: sacrificium facere

⁵“Erit autem agnus absque maculā, masculus, anniculus: iuxtā quem rītum tollētis et hædum. ⁶Et servābitis eum usque ad quartamdecimam diem mēnsis huius: immolābit-

que eum ḫniversa multitūdō filiōrum Isrāēl ad vesperam.”

vespera, -ae (f) = vesper

postis, -is (m)

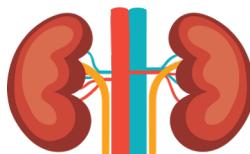

superlīmināre, -is (n)

⁷“Et sūment dē sanguine eius, ac pōnent super utrumque postem, et in superlīmināribus domōrum, in quibus comedent illum. ⁸Et edent carnēs nocte illa assās ignī, et azȳmōs pānēs cum lactūcīs agrestibus. ⁹Nōn comedētis ex eō crūdum quid, nec coctum aquā, sed tantum assum ignī: caput cum pedibus eius et intestīnīs vorābitis.”

intestīnus, -ī (m)

rēnēs, rēnum (m)

¹⁰“Nec remanēbit quidquam ex eō usque manē; sī quid residuum fuerit, igne combūrētis. ¹¹Sīc autem comedētis illum: rēnēs vestrōs accingētis, et calceāmenta habēbitis in pedibus, tenentēs baculōs in manibus, et comedētis festīnanter: est enim Phase (id est, trānsitus) Domini. ¹²Et trānsībō per terram Ἀgyptī nocte illa, percutiamque omne prīmōgenitum in terrā Ἀgyptī ab homine usque ad

residuus: quod reliquum est
comburere: igne perdere
rēnēs accingere: induere
vestis quae cingit corpus
circiter rēnēs
accingere = cingere
calceamentum: quod pedi induitur

festīnanter = celeriter
Phase: vocabulum Hebraicum
“trānsitus” significans

prīmōgenitus/a/um: quī vel
quae prīmus natus est

aedēs, aedium (f pl.):
aedificium

plāga, -ae (f): e.g., unus pulsat alterum eo tempore cum pugnus corpus tangit ‘plāga’ vocatur

disperdere: valde perdere **monumentum, -ī (n):** quicquid nōs monet

celebrāre: agere quod oportet agere die Dēo pertinenti
sōlemnis, -e (adj): dicitur de rēbus dēo pertinentibus quae certis temporibus quotannis fit

???? ?????

semipernus/a/um: perpetuus

fermentum, -ī (n): materia quae efficit ut panis turgidus fiat
fermentō, -āre, -āvī, -ātūm: ponere fermentum in aliquō

sānctus/a/um: dēo pertinens

fēstīvitās, -ātis (f): mos diebus solemnibus

venerābilis, -e (adj): cultū dignus
exceptīs hīs: praeter hās

pertinere: e.g., colloquium ad me pertinet si homines loquuntur de me

observābitis azymā:

quotannis diem sanctam celebrātis in quā azymī panēs comeduntur

generātio, -ōnis (f): e.g.: una generatio parentibus constat, liberis eorum altera generatio constat, etc...

rītus, -ūs (m): res agendae ut sacra recte fiant

vīgēsimam = vīcēsimam

advena, -ae (m) qui non est civis, qui ab alio loco venit

indigena, -ae (adj) natus in eō lōcō

habitāculum, -ī (n): locus in quō aliquis habitat

pecūs: et in cūnctīs dīs Āgyptī faciam iūdicia. Ego Dominus. ¹³Erit autem sanguis vōbīs in signum in ædibus in quibus eritis: et vidēbō sanguinem, et trānsibō vōs: nec erit in vōbīs plāgā disperdēns quandō percusserō terram Āgyptī. ¹⁴Habēbitis autem hunc diem in monumentum: et celebrābitis eam sōlemnem Dominō in generātōnibus vestrīs cultū sempiternō. ¹⁵Septem diēbus azyma comedētis: in diē prīmō nōn erit fermentum in domibus vestrīs: quīcumque comēderit fermentātum, perībit anima illa dē Isrāēl, ā prīmō diē usque ad diem septimum.”

¹⁶“Diēs prīma erit sāncta atque sōlemniss, et diēs septima eādem fēstīvitāte venerābilis: nihil operis faciētis in eīs, exceptīs hīs, quae ad vēscendum pertinent. ¹⁷Et observābitis azyma: in eādem enim ipsā diē ēducāt exercitū vestrum dē terrā Āgyptī, et cūstōdiētis diem istum in generātōnēs vestrās rītū perpetuō. ¹⁸Prīmō mēnse, quartadecimā diē mēnsis ad vesperam, comedētis azyma usque ad diem vīgēsimam prīmam eiusdem mēnsis ad vesperam. ¹⁹Septem diēbus fermentum nōn inveniētur in domibus vestrīs: quī comēderit fermentātum, perībit anima eius dē coētū Isrāēl, tam dē advenīs quam dē indigenīs terræ. ²⁰Omne fermentātum nōn comedētis: in cūnctīs habitāculīs vestrīs edētis azyma.”

²¹Vocāvit autem Moysēs omnēs seniōrēs fīliōrum Isrāēl, et dīxit ad eōs: “Ite tollentēs animal per familiās vestrās, et immolatē Phāse. ²²Fasciculumque hyssōpī tingite in sanguine quī est in līmine, et aspergite ex eo superlīmināre, et utrumque postem: nūllus vestrūm ēgrediātur ḍostium domūs suāe usque manē. ²³Trānsībit enim Dominus percutiēns Āegyptiōs: cumque vīderit sanguinem in superlīminārī, et in utrōque poste, trānscendet ḍostium domūs, et nōn sinet percussōrem ingredī domōs vestrās et lædere. ²⁴Cūstōdī verbum istud lēgitimum tibi et fīliīs tuīs usque in æternū. ²⁵Cumque introierītis terram, quam Dominus datūrus est vōbīs ut pollici-
tus est, observābitis cāremōniās istās. ²⁶Et cum dīixerint vōbīs fīliī vestrī: Quāe est ista religiō? ²⁷Dīcētis eīs: Victima trānsitūs Domīnī est, quandō trānsīvit super domōs filio-
rum Isrāēl in Āgyptō, percutiēns Āegyptiōs,
et domōs nostrās līberāns.”

Incurvātusque populus adōrāvit. ²⁸Et ēgres-
sī fīliī Isrāēl fēcerunt sīcūt prācēperat Domi-
nus Moysī et Aarōn. ²⁹Factum est autem in
noctīs mediō, percussit Dominus omne pīmō-
genitum in terrā Āgyptī, ā pīmōgenitō Pha-
raōnis, quī in soliō eius sedēbat, usque ad pīmōgenitum captīvāe quāe erat in carcere, et
omne pīmōgenitum iūmentōrum. ³⁰Surrēxitque
Pharaō nocte, et omnēs servī eius, cūncta-

fasciūlum, -ī: multū lignū
vel materiae aliae vinctū
hyssōpūm, -ī (n): herba
quædam
tingere: humidum facere

trānscendere: transīre

percussōr, -ōris (m): qui
percutit
ingredi: intus ire

lēgitimus/a/um: qui
secundūm legēs est; iustus;
verus
in aeternū: semper
introire: intus ire; ingredi

cāremōnia, ae (f): res
agendae ut sacra recte fiant

religiō, -ōnis (f): rītus
victimā, -ae (f): animal
sacrificiō statutūm

gladius incurvātus
prācipere: imperare
pīmōgenitus/a/um: qui vīctus est
quae pīmō natus est

captīvus/a/um: qui captus,
qui vīctus est
iūmentū: animal utile ad
gerendū vel trahendū e.g.
equi, boves, et cetera

---

que Ægyptus: et ortus est clāmor magnus in Ægyptō: neque enim erat domus in quā nōn iacēret mortuuus.

³¹Vocātīsque Pharaō Moyse et Aarōn nocte, ait: “Surgite et ēgrediminī ā populō meō, vōs et filiī Isrāēl: īte, immolātē Dominō sicut dīcītis. ³²Ovēs vestrās et armenta assūmīte ut petierātīs, et abeuntēs benedīcite mihi.”

³³Urgēbantque Ægyptiī populum dē terrā exīre vēlōciter, dīcentēs: “Omnēs moriēmur.”

³⁴Tulit igitur populus cōspersam farīnam antequam fermentārētur: et ligāns in palliīs, posuit super humerōs suōs. ³⁵Fēceruntque filiī Isrāēl sicut præcēperat Moysēs: et petiērunt ab Ægyptiīs vāsa argentea et aurea, vestemque plūrimam. ³⁶Dominus autem dedit grātiam populō cōram Ægyptiīs ut commodārent eīs: et spoliāvērunt Ægyptiōs.

³⁷Profectīque sunt filiī Isrāēl dē Ramesse in Socoth, sexcenta ferē mīllia peditum virōrum, absque parvulīs. ³⁸Sed et vulgus prōmisscum innumerābile ascendit cum eīs, ovēs et armenta et animantia dīversī generis multa ni-
³⁹Coxēruntque farīnam, quam dūdum dē Ægyptō cōspersam tulerant: et fēcerunt subcinerīcīos pānēs azymōs: neque enim poterant fermentārī, cōgentibus exīre Ægyptiīs, et nūlam facere sinentibus moram: nec pulmentī

armentū, -ī (n): maiorum bestiarum gress (e.g: equōrum, bovum)

benedīcere: sanctum facere

urgēre: valde hortārī; cogere

cōspērgō, cōspēgere,
cōspersī, cōspersum:
spargere

farīna, -ae (f): materia, aquā impositā, ex quā panis factus est

fermentō, -āre, -āvī, -ātum:
ponere fermentum in aliquō humerōs = umerōs

commodāre: libenter cum aliquō facere, libenter rēs dāre
spoliare: capere res aliorum hominum

vulgus, -ī (n): multitudine, turba

prōmisscu/a/um: mixtum

innumerabilis: qui numerari non potest

diversus: in varias partes versi sunt

dūdum: nuper

subcinerīcīus pānis: panis sub cinere coctus

pulmentū, -ī (n): cibus

quidquam occurrerat præparāre.

praeparare: parare, ante parare

⁴⁰Habitatiō autem filiōrum Isrāēl quā mān-sērunt in AĒgyptō, fuit quadringentōrum trī-gintā annōrum. ⁴¹Quibus explētīs, eādem diē ēgressus est omnis exercitus Dominī dē terrā AĒgyptī. ⁴²Nox ista est observābilis Domini, quando ēdūxit eos dē terrā AĒgyptī: hanc ob-servāre dēbent omnēs filiī Isrāēl in generatiō-nibus suīs.

habitatiō, -ōnis (f) actus habitandi

⁴³Dīxitque Dominus ad Moysēn et Aarōn: “Hæc est religiō Phase: omnis alienigena nōn comedet ex eo. ⁴⁴Omnīs autem servus empti-tius circumcidētur, et sīc comedet. ⁴⁵Advena et mercēnārius nōn edent ex eo. ⁴⁶In unā domō comedētur, nec efferētis dē carnibus eius forās, nec os illīus cōfringētis. ⁴⁷Omnīs cœ-tūs filiōrum Isrāēl faciet illud. ⁴⁸Quod sī quis peregrinōrum in vestram voluerit trānsire colōniam, et facere Phase Domini, circumcidē-tur prius omne masculīnum eius, et tunc rī-te celebrābit: eritque sicut indigena terræ: sī quis autem circumcisus nōn fuerit, nōn vēscē-tur ex eo. ⁴⁹Eādem lēx erit indigenæ et colōnō quī peregrinātur apud vōs.”

explere: perficere

??? ???

alienigena, -ae (m/f): aliō locō natus

emptitius = emptus

circumcidere: Removēre secandō sumnum membrum inter crura puerī vel virī situm
mercēnārius, -i (m): cui merces datur ut opus faciat

efferre: extra ferre, proferre

confringere: una frangere

peregrīnus/a/um: qui ex alia terrā vēnit

colōnia, -ae (f): locus in quo hominēs domūs novās confēcērunt et agrōs colere incēpērunt

rītus, -īs (m): res agendae ut sacra recte fiant

indigena, -ae (adj) natus in eō lōcō

vēsci: ēdere

peregrinārī: iter facere per aliēna loca, patria procul abīre

⁵⁰Fēcēruntque omnēs filiī Isrāēl sīcut præ-cēperat Dominus Moysī et Aarōn. ⁵¹Et eādem diē ēdūxit Dominus filiōs Isrāēl dē terrā AĒgyptī per turmās suās.

turma, -ae (f): multitūdō

Capitulum Tertium Decimum

¹Locūtusque est Dominus ad Moysen, dīcēns: ²“Sānctificā mihi omne p̄imōgenitum quod aperit ulvam in filiis Isrāēl, tam dē hominibus quam dē iūmentīs: mea sunt enim omnia.”

³Et ait Moysēs ad populum: “Mementōte diēi huius in quā ēgressī estis dē Ægyptō et dē domō servitūtis, quoniam in manū fortī ēdūxit vōs Dominus dē locō istō: ut nōn comedātis fermentātum pānem. ⁴Hodiē ēgrediminī mēnsē novārum frūgum. ⁵Cumque intrōdūxerit tē Dominus in terram Chananæī, et Hethæī, et Amorrhæī, et Hevæī, et Iebusæī, quam iūrā-

sānctificāre: sanctum facere
p̄imōgenitus/a/um: quī vel
quā primus natus est
vulva, -ae (f): pars corporis
feminiae ubi infans crescit
antequam paritur
aperīre vulvam: parī v
iumentum: animal utile ad
gerendum vel trahendum e.g.
equi, boves, et cetera
mementōte = memoriā
tenēte

comedere: totum esse; esse

fermentō, -āre, -āvī, -ātūm:
ponere fermentum in aliquō
intrōdūcere: ducere intro

iurāre

vit patribus tuīs ut daret tibi, terram fluen-
tem lacte et melle, celebrābis hunc mōrem sa-
crōrum mēnse istō. ⁶Septem diēbus vēsceris
azymīs: et in diē septimō erit sōlemnītās Do-
minī. ⁷Azyma comedētis septem diēbus: nōn
apparēbit apud tē aliquid fermentātum, nec
in cūntīs fīnibus tuīs. ⁸Narrābisque filiō tuō
in diē illō, dīcēns: Hoc est quod fēcit mihi Do-
minus quandō ēgressus sum dē AĒgyptō. ⁹Et
erit quasi signum in manū tuā, et quasi mo-
nimentum ante oculōs tuōs: et ut lēx Dominī
semper sit in ōre tuō, in manū enim fortī ēdū-
xit tē Dominus dē AĒgyptō. ¹⁰Cūstōdiēs huiu-
scemodī cultum statūtō tempore ā diēbus in
diēs. ¹¹Cumque intrōdūixerit tē Dominus in
terrā Chananaē, sīcūt iūrāvit tibi et patri-
bus tuīs, et dederit tibi eam: ¹²sēparābis om-
ne quod aperit vulvam Dominō, et quod prī-
mitīvum est in pecoribus tuīs: quidquid ha-
buerīs masculīnī sexūs, cōnsecrābis Dominō.
¹³Prīmōgenitū asinī mūtābis ove: quod sī
nōn redēmerīs, interficiēs. Omne autem prī-
mōgenitū hominis dē filiīs tuīs, pretiō redi-
mēs. ¹⁴Cumque interrogāverit tē filius tuus
crās, dīcēns: Quid est hoc? respondēbis ei: In
manū fortī ēdūxit nōs Dominus dē terrā
AĒgyptī, dē domō servitūtis. ¹⁵Nam cum in-
dūrātus esset Pharaō, et nōllet nōs dīmittere,
occīdit Dominus omne prīmōgenitū in terrā
AĒgyptī, ā prīmōgenitō hominis usque ad prī-
mōgenitū iūmentōrum: idcircō immolō Do-

celebrare: agere quod oportet
agere die Deo pertinente
vēscī: cibō utī

azyma, -ae (f) sine fermentō
solemnitas: dies qui certis
temporibus quotannis fit quo
homines deum servunt

monumentum, -ī (n): quod
nos monet

sēparāre: e.g., Habeō decem
pilās in unō locō, quinque
rubrās et quinque atrās. Sumō
rubrās et ponō eās in alterō
locō. Hōc modō sēparō rubrās
ab atrīs.

prīmitīvus/a/um: primo
adveniens

sexus, -ūs (m): id quō
animal masculīnum vel
feminīnum esse dicitur

cōnscrāre: sacram facere

indurare: durum facere

idcirco: propterea, ideo

immolare: sacrificium facere

---

minō omne quod aperit vulvam masculīnī sexūs, et omnia prīmōgenita filiōrum meōrum redimō. ¹⁶Erit igitur quasi signum in manū tuā, et quasi appēnsum quid, ob recordatiōnem, inter oculōs tuōs: eō quod in manū fortī edūxit nōs Dominus dē Ægyptō. ¹⁷Igitur cum ēmīsisset Pharaō populum, nōn eōs dūxit Deus per viam terrae Philisthiim quae vīcīnā est: reputāns nē forte pœnitēret eum, sī vīdisset adversum sē bella cōnsurgere, et reverterētur in Ægyptum. ¹⁸Sed circumdūxit per viam dēsertī, quae est iuxtā mare Rubrum: et armatī ascendērunt filii Isrāēl dē terrā Ægyptī.”

¹⁹Tulit quoque Moysēs ossa Ioseph sēcum: eō quod adiūrāasset filiōs Isrāēl, dīcēns: “Vīsitābit vōs Deus ; effertē ossa mea hinc vōbīscum.”

²⁰Profectīque dē Socoth castramētātī sunt in Etham, in extrēmīs fīnibus sōlitūdinis. ²¹Dominu autem præcedēbat eōs ad ostendendam viam per diem in columnā nūbis, et per noctem in columnā ignis: ut dux esset itineris utrōque tempore. ²²Numquam dēfuit columnā nūbis per diem, nec columnā ignis per noctem, cōram populō.

appēndō, appendere,
appendi, appensum:
pendere

recordatiō, -ōnis (f): actus
cogitandī dē aliquā memorīā

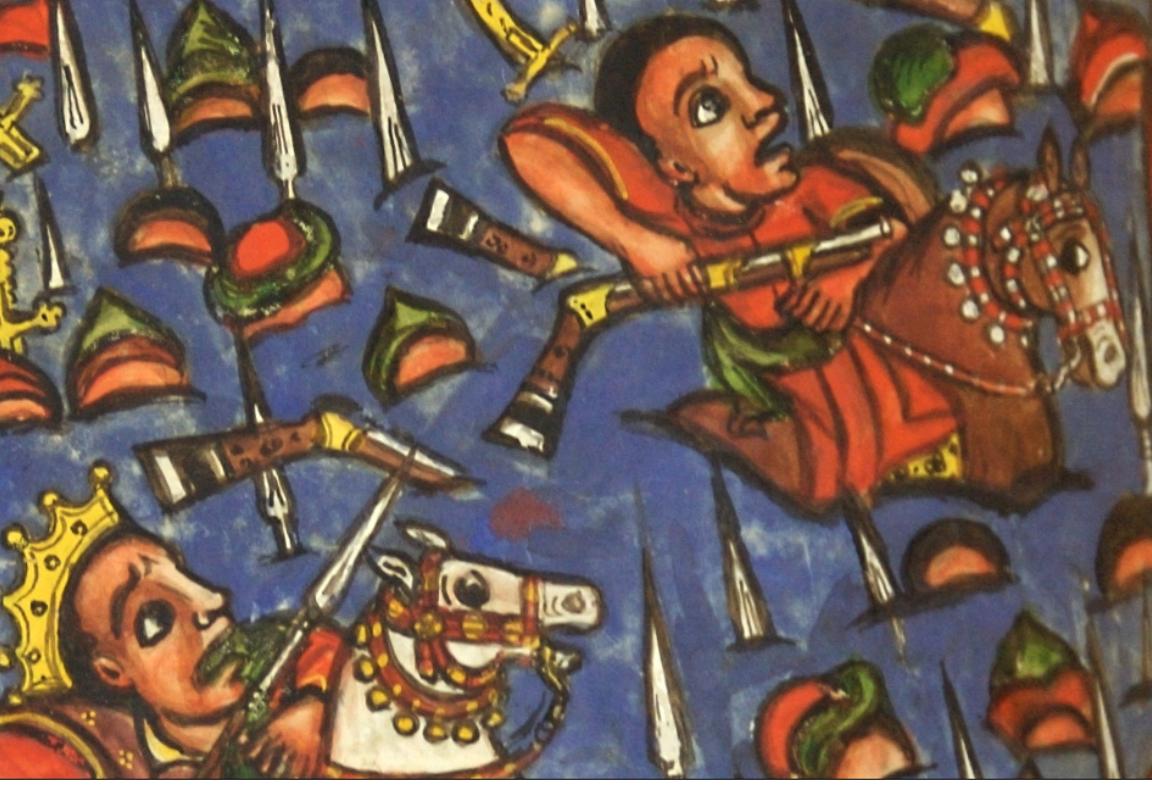
vīcīnus/a/um: prope
habitans
???? ?????

consurgere: surgere
circum-dūcere

adiūrāre: iūrāre
visitare: visum ire
efferre: extra ferre, proferre

castramētāri: castra ponere

extrēmus/a/um: ultimus,
postremus
solitudo: deserta; locus ubi
nemo vel unus habitat
præcedere: ante īre

Capitulum Quartum Decimum

¹Locūtus est autem Dominus ad Moysen, dīcēns: ²“Loquēre filiīs Isrāēl: Reversī castra mētentur ē regiōne Phihahiroth, quæ est inter Magdalum et mare contrā Beelsephon: in cōspectū eius castra pōnētis super mare. ³Dictūrusque est Pharaō super filiīs Isrāēl: Coarctātī sunt in terrā; conclūsit eōs dēsertum. ⁴Et indūrābō cor eius, ac persequētur vōs: et glōrificābor in Pharaōne, et in omnī exercitū eius; scientque Ægyptiī quia ego sum Dominus. Fēceruntque ita.”

castrametari: castra ponere

coarctāre: in angustum cogere
conclūdere: claudere
indurare: durum facere
glōrificāre: gloriosum facere

⁵Et nūntiātum est rēgī Ægyptiōrum quod fūgisset populus: immūtātumque est cor Pha-

immūtātus/a/um: non mutatus

---

raōnis et servōrum eius super populō, et dīxērunt: “Quid voluimus facere ut dīmitterēmus Isrāēl, nē servīret nōbīs?”

⁶Iūnxit ergō currum, et omnem populum suum assūmpsit sēcum. ⁷Tulitque sexcentōs currūs élēctōs, et quidquid in Ægyptō curruum fuit: et ducēs tōtīus exercitūs. ⁸Indūrāvitque Dominus cor Pharaōnis rēgis Ægyptī, et persecūtus est filiōs Isrāēl: at illī ēgressī sunt in manū excelsa. ⁹Cumque perseverentur Ægyptī vestīgia præcēdentium, reperērunt eōs in castrīs super mare: omnis equitātus et currūs Pharaōnis, et ūniversus exercitus, erant in Phihahiroth contrā Beelsephon. ¹⁰Cumque appropinquāsset Pharaō, levantēs filiī Isrāēl oculōs, vīdērunt Ægyptiōs post sē, et timuērunt valdē: clāmāvēruntque ad Dominum, ¹¹et dīxērunt ad Moysēn: “Forsitan nōn erant sepulchra in Ægyptō, ideō tulistī nōs ut morerēmur in sōlitūdine: quid hoc facere voluistī, ut edūcerēs nōs ex Ægyptō? ¹²Nōnne iste est sermō, quem loquēbāmur ad tē in Ægyptō, dīcentēs: Recēde ā nōbīs, ut serviāmus Ægyptiī? Multō enim melius erat servīre eīs, quam morī in sōlitūdine.”

¹³Et ait Moysēs ad populum: “Nōlīte timēre: stāte, et vidēte magnālia Dominī quæ factūrus est hodiē: Ægyptiōs enim, quōs nunc vidētis, nēquāquam ultrā vidēbitis usque in

excelsus/a/um: altus

praecedere: ante ire

sepulchrum, -ī (n): locus
ubi mortuus positus est

solitudo, -inis (f): deserta;
locus ubi nemo vel unus
habitat

magnālia, -ōrum (n. pl.):
res mirandae

nequaquam: minime, nullo
modo

sempiternum. ¹⁴Dominus pugnabit prō vōbīs,
et vōs tacēbitis."

sempiternus/a/um:
perpetuus

¹⁵Dīxitque Dominus ad Moysēn: "Quid clāmās ad mē? Loquere filiī Isrāēl ut profici-scantur. ¹⁶Tū autem ēlevā virgam tuam, et extende manum tuam super mare, et dīvide illud: ut gradiantur filiī Isrāēl in mediō marī per siccum. ¹⁷Ego autem indūrābō cor Ægyptiōrum ut persequantur vōs: et glōrificābor in Pharaōne, et in omnī exercitū eius, et in curribus et in equitibus illīus. ¹⁸Et scient Ægyptiī quia ego sum Dominus cum glōrificātus fuerō in Pharaōne, et in curribus atque in equitibus eius."

elevare: tollere; sursum levare

¹⁹Tollēnsque sē angelus Deī, quī præcēdēbat castra Isrāēl, abiit post eōs: et cum eō pariter columna nūbis, priōra dīmittēns, post tergum ²⁰stetit, inter castra Ægyptiōrum et castra Isrāēl: et erat nūbēs tenebrōsa, et illū-mināns noctem, ita ut ad sē invicem tōtō noc-tis tempore accēdere nōn valērent. ²¹Cumque extendisset Moysēs manum super mare, ab-stulit illud Dominus flante ventō vehementē et ūrente tōta nocte, et vertit in siccum: dīvisa-que est aqua. ²²Et ingressī sunt filiī Isrāēl per medium siccī maris: erat enim aquā quasi mü-rus ā dextrā eōrum et laeva. ²³Persequentēsque Ægyptiī ingressī sunt post eōs, et omnīs equi-tatūs Pharaōnis, currūs eius et equitēs per me-

angelus, -ī (m): res viva,
sapiens, et potēns ā Deō missa
quae agit quidquid Deus vult

pariter: aeque

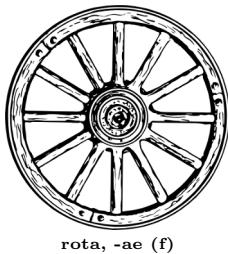
tenebrōsus/a/um: obscurus
illūmināre: illustrāre
invicem: Aegyptiī, deinde filiī
Isrāēl

vehemens: ferox, iratus,
severus

ingredi: intus ire

mātūtīnus/a/um: quod in
mane vel circum mane est
respicere: aspicere iuvandi
causa

sub-verttere: vertere aliquid
ut summa pars ad fundum
vertatur et fundus ad
summam partem vertatur
profundus, -ī (m): fundus

diluculum, -ī (n): prima lux
diei

involvere: efficere ut aliquid
anguste circumdetur

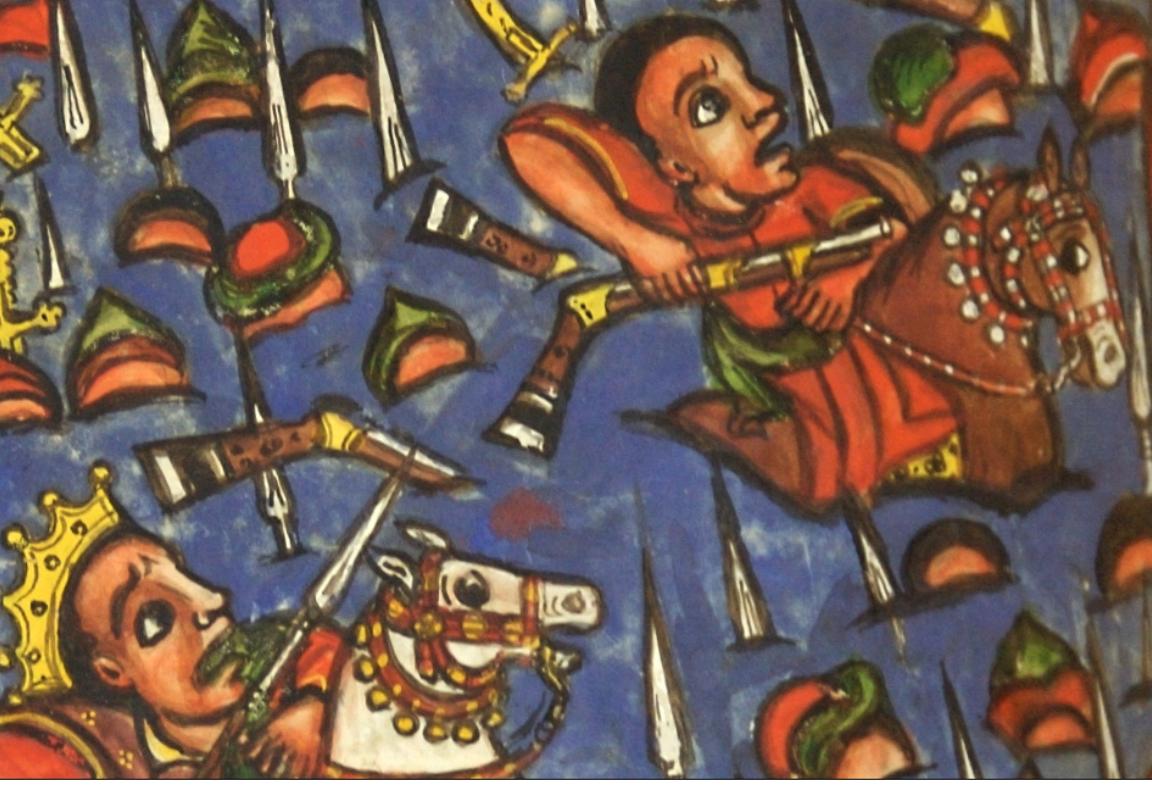
littus, -ōris (n): terra apud
mare quae ā fluctibus pulsatur

dium maris. ²⁴Iamque advenerat vigilia mātūtīna, et ecce respiciēns Dominus super castra AEgyptiorum per columnam ignis et nūbis, interfecit exercitum eōrum, ²⁵et subvertit rotās curruum, ferēbanturque in profundum.

Dīxērunt ergō AEgyptii: “Fugiāmus Israēlem: Dominus enim pugnat prō eīs contrā nōs.”

²⁶Et ait Dominus ad Moysēn: “Extende manum tuam super mare, ut revertantur aquae ad AEgyptiōs super currūs et equitēs eōrum.”

²⁷Cumque extendisset Moysēs manum contrā mare, reversum est prīmō dilūculō ad priōrem locum: fugientibusque AEgyptiis occurrērunt aquae, et involvit eōs Dominus in mediis flūctibus. ²⁸Reversæque sunt aquae, et operuērunt currūs et equitēs cūnctī exercitūs Pharaōnis, quī sequentēs ingressī fuerant mare: nec ūnus quidem superfuit ex eīs. ²⁹Filiī autem Israēl perrēxerunt per medium siccī maris, et aquae eīs erant quasi prō mūrō ā dextrīs et ā sinistrīs: ³⁰līberāvitque Dominus in diē illā Israēl dē manū AEgyptiorum. ³¹Et vīdērunt AEgyptiōs mortuōs super littus maris, et manum magnam quam exercuerat Dominus contrā eōs: timuitque populus Dominum, et crēdidērunt Dominō et Moysi servō eius.

Capitulum Quintum Decimum

¹Tunc cecinit Moysēs et filiī Isrāēl carmen
hōc Dominō, et dīxērunt:

*Cantēmus Dominō:
glōriōsē enim magnificātus est,
equum et ascēnsōrem dēiēcit in mare.*

²*Fortitūdō mea, et laus mea Dominus,
et factus est mihi in salūtem:
iste Deus meus, et glōrificābō eum:
Deus patris meī, et exaltābō eum.*

³*Dominus quasi vir pugnātor,
Omnipotēns nōmen eius,*

ascēnsor, -ōris (m): qui
ascendit

dēicere: deorsum iacere

fortitudo, -inis (f): quod
homo fortis habet

glorificāre: gloriosum facere

????? ?????

omnipotens, -entis (adj):
habens omnem potestatem

---

⁴ *currus Pharaōnis et exercitum eius
prōiēcit in mare:
ēlectī prīncipēs eius
submersī sunt in mari Rubrō.*

abyssus, -ī (f): aqua cuius
fundus longissime a nobis est
profundum, -ī (n): fundus

lapis, lapidis (m)

⁵ *Abyssi operuērunt eōs;
dēscendērunt in profundum quasi lapis.*

⁶ *Dextera tua, Domine,
magnificāta est in fortitūdine:
dextera tua, Domine,
percussit inimīcum.*

arversārius/a/um: qui est
ante seu contra nos positus

stipula, -ae (f): media ac
longa pars herbae ex quā aliae
partēs extendunt

spiritus, -us (m): animus
furōr, -ōris (m): qui habet
furorem in sē valde
perturbatur

congregāre: in unum locum
cogere vel ferre vel ducere
unda, -ae (f): parvus fluctus

⁷ *Et in multitūdine glōriæ tuæ
dēposuisti adversāriōs tuōs:
mīsistī īram tuam,
quæ dēvorāvit eōs sīcut stipulam.*

⁸ *Et in spīritū furōris tuī
congregatæ sunt aquæ:
stetit unda fluēns,
congregatā sunt abyssi in mediō mari.*

⁹ *Dīxit inimīcus:
Persequar et comprehendam,
dīvidam spolia,
implēbitur anima mea:
ēvāgīnābō gladium meum,
interficiet eōs manus mea.*

¹⁰ *Flāvit spīritus tuus,
et operuit eōs mare:
submersī sunt quasi plumbum*

plumbum, -ī (n): genus
metallī

in aquīs vehementibus.

vehemens, -entis (adj):
ferox, iratus, severus

*11 Quis similis tuī
in fortibus, Domine?
quis similis tuī,
magnificus in sānctitāte,
terribilis atque laudābilis,
faciēns mīrabilia?*

????? ?????

laudābilis, -is (adj): qui
laudāri potest

*12 Extendistī manum tuam,
et dēvorāvit eōs terra.*

*13 Dux fuistī in misericordiā tuā
populō quem redēmistī:
et portāstī eum in fortitūdine tuā,
ad habitāculum sānctum tuum.*

misericordia, -ae (f): quod
sentimus dum vidēmus alium
patī

*14 Ascendērunt populī, et īrātī sunt:
dolōrēs obtinuērunt habitātōrēs Philisthiim.*

habitaculum, -ī (n): locus in
quo aliquis habitat
sanctus: deo pertinens

*15 Tunc conturbātī sunt prīncipēs Edom,
rōbustōs Moab obtinuit tremor:
obriguērunt omnēs habitātōrēs Chanaan.*

????? ????
????? ?????

robustus: durus, rigidus,
valens

????? ????
????? ????
????? ?????

*16 Irruat super eōs formīdō et pavor,
in magnitūdine brāchiī tuī:
fiāt immōbiles quasi lapis,
dōnec pertranseat populus tuus, Domine,
dōnec pertranseat populus tuus iste,
quem possēdistī.*

????? ????
????? ????
????? ????
magnitudo: quam magnum
aliquid est
brachium, -ī (n): bracchium
????? ????
????? ?????

*17 Introđūcēs eōs, et plantābis
in monte hārēditātis tuæ,
firmissimō habitāculō tuō*

introducere: ducere intro
????? ????
????? ????
????? ?????

????? ????
quod operātus es, Domine:
sānctuārium tuum, Domine,
quod firmāvērunt manūs tuæ.

18 Dominus rēgnābit
in æternum et ultrā.”

ingredi: intus ire
????? ????

19 Ingressus est enim eques Pharaō cum curribus et equitibus eius in mare: et redūxit super eōs Dominus aquās maris: filiī autem Isrāēl ambulāvērunt per siccum in mediō eius.
20 Sūmpsit ergō Maria prophētissa, soror Aarōn, tympanum in manū suā: egressæque sunt omnēs mulierēs post eam cum tympanīs et chorīs, 21 quibus præcinēbat, dīcēns:

“Cantēmus Dominō,
glōriōsē enim magnificātus est:
equum et ascēnsōrem eius
dēiēcit in mare.”

????? ????
??? ???
abigere: pellere
abōminātiō, -ōnis (f): aliquid pessimum et malum - hic significat rēs quās Aegypti putant esse dēos: e.g. bovēs
abscondere: rem aliquam aliquo in loco ponere, ut celetur
abyssus, -ī (f): aqua cuius fundus longissime a nobis est
accingere = cingere
acquiescere: fidem habere
adaquāre: aquam dāre
adīrāre: iūrāre
adiūtor, -ōris (m): qui adiuvat
Adonaī: vocabulum Hebraicum significans 'domini'
adoptāre: qui aliquem adoptat efficit ut filia vel filius suus fiat
adultus/a/um: iam vir/femina, non puer/puerla
advena, -ae (m) qui non est civis, qui ab aliō loco venit
advena, -ae (m) quī nōn est cīvis, qui ab aliō locō venit
aedes, aedium (f pl.): aedificium
affīctiō, -ōnis (f): rēs quae nocet vel valde non placet
affligere: perdere
affligere: perdere
agrestis, -e (adj): ad agros pertinens; rūdis
aliēnigena, -ae (m/f): aliō locō natus
alveus, -ī (m): fossa, per quam fluvius fluit
amāritūdo, -inis (f)
< amārus/a/um ↔ dulcis, -e
angelus, -ī (m): res viva, sapiens, et potēns ā Dēo missa quae agit quidquid Deus vult
angustia, -ae (f): locus nōn latus
anniculus/a/um: unius anni
appēndō, appendere, appendi, appensum: pendere
appropriāre: adīre
arcānum, -ī (n): rēs occulta
ārdēre: habēre ignem in sē
āridus/a/um: sine aquā
armēntum, -ī (n): maiorum bestiarum grec (e.g. equōrum, bovum)
arriperē: vī prehendere
arversārius/a/um: qui est ante seu contra nos positus
ascēnsor, -ōris (m): qui ascendit
assus/a/um sine aquā vel aliā materiā fluenti cōctus
avus, -ī (m): pater patris vel matris
azȳma, -ae (f) sine fermentō
azȳmus/a/um: sine materia quae efficit ut panis turgidus fiat
benedīcere: sanctum facere
bitūmen, -inis (n): māteria mollis atque ātra in terrā inventa quae pōnitur in rēbus nē aqua īfluere possit
brāchium = bracchium
brachium, -ī (n): bracchium

cāremōnia, ae (f): res agendae ut sacra recte fiant
calceāmentum: quod pedī induitur
captīvus/a/um: qui captus, qui vincitus est
cārectum, -ī (n): locus caricibus plenus
cārex, cāricis (f): herba acuta et durissima
castramētārī: castra ponere
celebrāre: agere quod oportet agere die Dēo pertinentī
ciniš, cineris (m): e.g. postquam ignis lignum totum consumpsit, ciniš manet
circūtus, -ūs (m): locus circum alterum locum
circumcīdere: Removēre secandō summum membrum inter crura pueri vel virī situm
circum-dūcere
coarcētare: in angustum cogere
coetūm: ???
colōnia, -ae (f): locus in quō hominēs domūs novās confēcērunt et agrōs colere incēpērunt
comburēre: igne perdere
combūrēre: igne perdere
comēdere: totum ēsse; ēsse
commōdāre: libenter cum aliquō facere, libenter rēs dāre
compellēre: in unū locum vel rēs vel animalia cōgere
comprehēdēre: prehendere
computrēscere: facere malum odorem (id quod nasus sentit) propter rem mortuam
computrēscere: facere malum odorem (id quod nasus sentit) propter rem mortuam
concipēre: femina quae concipit efficit ut infans in sē incipit crescere
conclūdere: claudere
condēre: constitūre, facere
condīcere: aliquid inter aliquōs constitūere; promittēre
cōfortāre: fortē facere, consolārī
confingēre: una frangere
cōfringēre: unā frangere
cōfugēre: fugere
congregāre: in unum locum cogere vel ferre vel ducere
congregāre: in unum locum cogere vel ferre vel ducere
congregāre: in unum locum cōgēre vel ferre vel ducere
cōnsecrāre: sacram facere
cōnservāre: servāre
cōnsiderāns ēventūm reī: exspectans ut videat quid futurū sit
cōnspergō, cōnspergere,
cōnsperi, cōspersum: spargere
cōsurgere: surgere
cōnsurgere: surgere
conterō, conterere, contrīvī, contrītum: perdere
corrōdere: consumere
corruptus/a/um: id quod in peius

mutatur
crepido, -inis (f): ripa fluminis
lapidibus strata
crūdus/a/um: non coctus
dēcere: deorsum iacere
densus/a/um: cuius partēs inter
sē premunt
dēprecari: aliquem aut rem
aliquam per preces a periculo
liberare
dēserta, -orum (n): locus ubi
paene nihil est; locus sine imbre et
aqua
diluculum, -ī (n): prima lux diei
dilūculum, -ī (n) prima lux diei
discurrere: hūc illūc currere
disperdere: valde perdere
disperrō, **dispergere**, **dispersī**,
dispersus: in multās et variās
partēs vel loca spargere
dīversōrum, -ī (n): aedificium in
quō hominēs in itinere possunt
dormīre
dīversus/a/um: in varias partes
versi sunt
diversus: in varias partes versi sunt
divisiō, -onis (f) actus dividendi;
id quō res dividitur
dracō, -onis (m): coluber
dūdum: nuper
duritia, -ae (f) < durus/a/um
ēbulire: mittere bullās
efferre: extra ferre, proferre
ēlegāns = pulcher
ēlevāre: tollere; sursum levāre
eloquēns: bene loquēns
emptitius = emptus
ēn: ecce
ergastulum, -ī: carcer rusticus
ēvāgīnāre: ē vāgīnā educere
exactōr, -ī: qui facit ut opera
perficiantur
excelsus/a/um: altus
exceptīs hīs: praeter hās
explēre: perficere
extrēmus/a/um: ultimus,
postremus
fabricatus/a/um: confectus
famula, -ae = ancilla
familatūs, -ūs (m): servitus;
conditiō servōrum
famulus, -ī (m) servus
far, farris (n): genus frumentī
farīna, -ae (f): materia, aquā
impositā, ex quā panis factus est
fasciulum, -ī: multum lignī vel
materiae aliae vinctum
fermentō, -āre, -āvī, -ātūm:
ponere fermentum in aliquō
fermentum, -ī (n): materia quae
efficit ut panis turgidus fiat
festīnanter = celeriter
festīnus/a/um: celeriter aliquid
agens
festīvitās, -ātis (f): mos diebus
solemnibus
flagellāre: flagellīs pulsāre
foetēre: emittere malum odorem
fortitudo, -inis (f): quod homo
fortis habet

fortitudō, -inis (f): quod homo
fortis habet
furōr, -ōris (m): qui habet
furorem in sē valde perturbatur
gemitus, -ūs (m): sonus atque
actus dolendi
generātio, -ōnis (f): e.g.: una
generatio parentibus constat, liberis
eōrum altera generatio constat,
etc...
germināre: emittere germina (ea
quae ex herbīs veniunt: semen,
fructus, cēt.)
glorificāre: gloriosum facere
glorificāre: gloriosum facere
gradī: gradum facere, ambulāre
grandō, **grandinis** (f): aqua
frigidissima lapidī similis quae cadit
de caelo
grandō, **grandinis** (f): aqua
frigidissima lapidī similis quae cadit
dē caelo
habitaculum, -ī (n): locus in quo
aliquis habitat
habitāculum, -ī (n): locus in quo
aliquis habitat
habitatiō, -ōnis (f) actus
habitandi
haurīre: sumere ex loco ubi aqua
est
holocaustum: sacrificium igne
factum
hordeum, -ī (n) genus frumentī
horribilis, -e (adj):
timendus/a/um
humerōs = umerōs
hyssōpum, -ī (n): herba quaedam
idcirco: propterea, ideo
idcirco: propterea, ideo
illūdināre: deridēre
immēnsus/a/um: tam magnum ut
nemo possit pro certo invenire quam
magnum sit
immīterē: intus mittere, inducere
immolare: sacrificium facere
immolāre: sacrificium facere
immūtātus/a/um: non mutatus
impeditus/a/um: difficile üti
impius/a/um: qui deum nōn colit
in aeternū: semper
in aeternū: semper
incantatiō, -ōnis (f) vis quā
maleficus rem mirabilē facit
indicāre: ostendere, monstrāre
indigena, -ae (adj) natus in eō
lōcō
indurare: durum facere
indūrāre: durum facere
infantulus/a/um: parvus īfans
ingemīscere: dolēre
ingravare: facere gravem
ingravāre: facere gravem
ingredi: intus ire
ingredī: intus ire
ingredi: intus ire
ingruere: cum vi accedere
innumerābilis, -e (adj): quī
numerāri nōn potest
instāre: in vel super aliquā rē stāre
Instar + gen: similis

īnsuper: praeterea
interiōr, -ōris (adj.): magis intus
introducere:ducere intro
intrōdūcere: ducente intro
introīre: intus īre; ingredi
invicem: Aegyptii, deinde filii
Isrāel
involvere: efficere ut aliquid
anguste circumdetur
iudicāre: quod iudex agit
iūdicium, -ī (n): quod iudex tradit
iūdicium, -ī quod iudex tradit
iūmentum, -ī (n) animal utile ad
gerendum vel trahendum: e.g., equī,
bovēs, et cetera
labium: labrum
laudābilis, -is (adj): qui laudārī
potest
lēgitimus/a/um: qui secundum
legēs est; iustus; verus
leprōsus/a/um < lepraē, -ārum
(f): morbus qui afficit cutem
(exterior pars hominis)
linere: ponere rem aliquam mollem
in alterā pre mendō ac tergendō
linum, -ī (n): herba utilis ad
vestimenta facienda
littus, -ōris (n): terra apud mare
quae à fluctibus pulsatur
loca = loci (nom. pl.)
lutum, -ī (n): terra humida
mactāre: interficere, occidere
macula, -ae (f): pars in quā
proprius color abest
magnitudo: quam magnum aliquid
est
magnitūdō, -ūdinis (f): quam
magnum aliquid est
maleficus, -ī (m): homo quī rēs
mirabilēs facere potest
mandāre: tradere
mandatūm, -ī (n) id quod
imperatum vel traditum est
masculus/a/um: masculinus
mas, maris (m): homo (vel
animal) masculinus
mātūtinus/a/um: quod in mane
vel circūm mane est
mementōte = memoriā tenēte
memoriāle, -is (n): id quod
memorandum est
mendāx, -ācis (adj): mentiēns
mercēnārius, -ī (m): cui merces
datuſ ut opus faciat
mināre: cogere animālia
misericordia, -ae (f): quod
sentimus dum vidēmus alium patī
miserta (+ gen.): tristis propter
aliquem miserum
monumentum, -ī (n): quod nos
monet
monumentum, -ī (n): qui quid nōs
monet
Moysēn (acc)
multiplicare: multum facere;
augere
multiplicāre: multum facere;
augēre
mūtīre: parvā voce sonum facere
vel loqui
necedum: nondum

nequaquam: minime, nullo modo
nēquāquam: minimē, nullō modo
nōn fēcerunt iuxtā p̄aeceptū
regis: non parent p̄aeceptō rēgis
nūdiustertius: ante duōs diēs
nūtrīre: dāre lac
obruere: operīre
obsecrāre: orāre, precārī
observābitis azymā: quotannis
diem sanctam celebrētis in quā
azymī panēs comeduntur
obstētrix, -īcis (f): femina quae
iuvat feminam gravidam parere
odōr, odōris (m) quod nasus
sentit
omniō: vere, certe
omnīnō: vere, certe
omnipotens, -entis (adj): habens
omnem potestatem
omnipotens: habens omnem
potestatem
onus, oneris (n): res quae difficile
est portare vel agere. e.g.: saccus
lapidibus plenus, labor difficilis
onus, oneris (n): res quam difficile
est portare vel agere. e.g.: saccus
lapidibus plenus, labor difficilis
opprimere: efficere ut aliquis
surgere non possit
opprimere: efficere ut aliquis
surgere nōn possit
pactum, -ī (n): quod inter aliquōs
convenit
palam ↔ celatum
palpārī: leviter tangere
palus, palūdis (f) aqua non fluens
palūs, palūdis (f): aqua nōn fluēns
pangō, pangere, pepigisse,
pactum: constituere, statuere
papyrio, -ōnis (m): locus multīs
cum papyris
pariter: aequē
pariter: aequē
partus, -ūs (m): actus pariendi
peccāre: contra legem agere
peccātum, -ī: res contra legem
acta
percussōr, -ōris (m): quī percutit
percutere: pulsare, afficere, et
quasi vulnerare dolore
per-dūcere: trahere
peregrinārī: iter facere per aliēna
loca, patria procul abīre
peregrinātiō, -ōnis (f) <
peregrinārī: iter facere per aliēna
loca, patria procul abīre
peregrīnus/a/um: quī ex aliā
terrā vēnit
pertinēre: e.g., colloquium ad mē
pertinet si hominēs loquuntur dē mē
pestis, -is (f): aliquid corporī
malum: e.g., aeger fierī
petra, -ae (f): lapis
Pharaō, -ōnis (m): rēx
Aegyptōrum
Phase: vocabulum Hebraicum
“trānsitus” significans
pix, pīcis (f): māteria mollis atque
ātra ex parte arboris facta bitūmī
similis
plāga, -ae (f): e.g., unus pulsat

alterum: eo tempore cum pugnus corpus tangit 'plāga' vocatur
plēbs, plēbis (f): populus; praecipue hominēs quī pecuniosi non sunt ac minimam potestatem habent
pluere: imbre facere
plumbum, -ī (n): genus metalli
pluvia, -ae (f): imber
possessiō, -onis (f): id quod possidetur
pōtus, -īs (m) = pōtiō
praebēō, praebēre, praebūt̄,
praebitum: offerre
praecēdere: ante ire
praecēptum, -ī: quod praecipitur
praecipere: constituere, imperare
praecipere: constituere; imperare
praecipere: imperare
praecipere: imperare
prae-esse: esse prae alios; dux esse
praefectus, -ī (m): homo qui alicui rei vel negotiō praepositus est
praeparāre: parare, ante parare
praeposuit eis magistrōs
operum: dedit magistris
potestatem super opera filiorum Isrāel
praepūtium, -ī (n): illa pars pueri quae circumciditur
praesertim: praecipue
præsertim: praecipue
primitivus/a/um: primo adveniens
prīmōgenitus/a/um: quī vel quae primus natus est
prīmōgenitus: natū maior
prīnceps, prīcipis (m): rex; dux
profundum, -ī (n): fundus profundus, -ī (m): fundus
prōficere: procil iacere
prōmiscuus/a/um: mixtum
prōnus/a/um: iacēns in pectore
pulmentum, -ī (n): cibus
pulvis, pulveris: terra minima et non umida
quasi germinantēs: non vero germinantes (quia hominēs non germinant) sed vidēri aliquō modō germināre
queant = possint
???? quod de hoste victo detrahitur
quotidiē: cotidie
recordatiō, -ōnis (f): actus cogitandi dē aliquā memoriā
recordor, -ārī, -ātus sum = meminisse
recordor, -ārī, -ātus sum: meminisse
religiō, -ōnis (f): ritus
reliquiae, -ārum (f) pauca illa quae ex aliqua re relicta sunt
rēnēs accingere: induere vestis quae cingit corpus circiter rēnēs
renuere: capite significare sē nolle vel nō agiturn aliquid
requiēs, requieī (f): tempus quō homō non laborat
requies: tempus quo homo non laborat
reservāre: servāre, conservāre

residuus/a/um: quod reliquum est
residuus: quod reliquum est
respicere: aspicere iuvandī causā
retrahere: trahere ab aliquō
rīpa, -ae (f): terra tangēns flumen
rītus, -īs (m): res agendae ut sacra recte fiant
rixāre: certāre
rōborāre: virēs dāre
rōbustus/a/um: durus, rigidus, valens
robustus: durus, rigidus, valens
rubus, -ī (m): quaedam herba
rūrsum = rūrsus
sacrificare: animal interficere vel rem offerre ut placeat deo
sacrificāre: animal interficere vel rem offerre ut placeat deo
sacrificāre: animal interficere vel rem offerre ut placeat deo
sānctificāre: sanctum facere
sānctus/a/um: dēo pertinens
sanctus: deo pertinens
sapiēnter (adv) < sapiēns
saxum, -ī (n): lapis
scandalum, -ī (n): rēs perdita
scientia, -ae (f): id quod scitur
scirpeus/a/um: ex scirpis factus
sempiternus/a/um: perpetuus
seniōr, -ōris (adj): magis senex; hīc seniōrēs virī, id est, principēs
sepulchrum, -ī (n): locus ubi mortuus positus est
sērōtinus/a/um: quod tarde maturum fit
sexus, -īs (m): id quō animal masculinum vel femininum esse dicitur
sīcubi: sī in aliquō locō
similiter (adv) < similis
socer, socerī: pater uxōris vel pater mariti
sōlemnis, -e (adj): dicitur de rēbus dēo pertinentibus quae certis temporibus quotannis fit
sōlemnitas, -atis (f): diēs quī certis temporibus quotannis fit quō homines deum servunt
sōlitūdō: deserta; locus ubi nemo vel unus habitat
sōlitūdo, -inis (< solus/a/um): deserta; locus ubi nemo vel unus habitat
sollicitare: allicere
spatiōsus/a/um: magnus
spiritus, -us (m): animus
spīritus, -īs (m): animus
spoliāre: capere rēs aliōrum hominum
spōnsiō, -ōnis (f) id quod promissum est
spōnsus/a: quī mox alicui maritus vel uxor erit
stābis in occursum eius: stābis in loco ubi occurrēs eī
stillāre: minima pars aquae mittere
stipula, -ae (f): media ac longa pars herbae ex quā aliae partēs extendunt
stirps, stirpis (m/f): truncus arboris; sed hīc significat familiam

---

(fortasse, e.g, filia sororis patris)

subcinerīcus pānis: panis sub
cinere coctus

subicere: efficere ut aliquis sibi
pareat

subicere (sub + iacere): efficere
ut aliquis sibi pareat

sub-vertere: vertere aliquid ut
summa pars ad fundum vertatur et
fundus ad summam partem vertatur

succrēscere (sub + crēscere): ab
imō crēscere

sufficere: satis esse

superficiēs, -ei (f) pars superior
vel summa alicuius rei

supervēnēre = supervēnērunt

supervēnīre: subitō adesse nocendī
causa

suscipere: sumere, capere; subtus
accipere aut prehendere

tenebrōsus/a/um: obscurus

terminus, -i: finis terrae

terra aliēna: terra ubi is nōn natus
est

terra sāncta: terra dēō cōnstitūta

tingere: humidum facere

trāscendere: transire

trīticum, -i (n): genus frumentī

turgēre: esse turgidum

turma, -ae (f): multitūdō

ubicumque: in omne locō in quō...

unda, -ae (f): parvus fluctus

urgēre: valde hortāri; cogere

usquēquō: usque ad quod tempus?

vacāre: sine negotiis esse

vacuuus/a/um: sine rēbus (cibō,
vestimentis, pecuniā)

vadere: ire, ambulāre

vādere: ire, ambulāre

vastāre: percutere

vehemens, -entis (adj): ferox,
iratus, severus

vehemēns, -entis (adj): ferox,
iratus, severus

vehemens: ferox, iratus, severus

vēlox, -ōcis: celer

venerābilis, -e (adj): cultū dignus

vērūtamen: sed tamen

vēsci: cibō utī

vēsci: edere

vēsica, ae (f): alterum genus
vulneris turgidī

vespera, -ae (f) = vesper

vīcīnus/a: qui prope habitat

vīcīnus/a/um: prope habitans

vīcīnus/a/um: prope habitans

vīcīnus/a/um: quī vel quae prope
habitat

victima, -ae (f): animal sacrificiō
statutum

vīgēsimam = vīcēsimam

visiō, -ōnis (f): quod vīsum est;
actus vidēndī

visitare: visum ire

vīsitāre: vīsum ire

vōciferātus/a/um < vōciferārī:
valde exclamāre

vociferatus: valde exclamare

vulgus, -i (n): multitudo, turba